

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Vladimíra Srbková

*Squatterři jako netypická cílová skupina sociální
práce*

Bakalářská práce

vedoucí práce: ThLic. Jakub Doležel

2011

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.

V Olomouci dne 10. 11. 2011

.....
Podpis autora práce

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé práce ThLic. Jakubovi Doleželovi za odborné vedení. Moje poděkování patří i všem ostatním, kteří mi pomohli a podporovali mě při psaní této práce.

Obsah

Úvod	5
1 Politické pozadí squatterství.....	7
1.1 Průvodní jevy demokracie	7
1.2 Subkultura a projev sociálního hnutí	8
1.3 Extremismus	11
1.3.1 Pravice	13
1.3.2 Levice.....	13
1.4 Decentralizace moci.....	14
2 Filosofie squatterství.....	17
2.1 Squatting	17
2.1.1 Kdo to jsou squatterři	18
2.1.2 Základní proudy ve squatterském hnutí.....	18
2.2 Motivace a důvody.....	20
2.2.1 Principy a hodnoty	21
2.3 Bytová politika.....	23
2.4 Sociálně kulturní centra	25
2.5 Komunitní život	27
2.6 Právní a legislativní rámec.....	28
3 Nastínění historie neoprávněného obsazování	31
3.1 Squatterství v ČR.....	32
4 Squatterství a sociální práce	38
4.1 Definice a cíle	38
4.1.1 Sociální problém	40
4.2 Squatting z pohledu bezdomovectví	41
4.2.1 Rizika a jejich specifčnost	43
4.2.2 Stigmatizace	45
4.2.3 Média a předsudky	47
4.3 Squatterři jako netypická cílová skupina sociální práce	47
4.3.1 Sociální prevence	48
4.3.2 Sociální práce se subkulturou	51
4.3.3 Sociální pracovní jako mediátor	53
Závěr	55
Seznam literatury.....	57

Úvod

Téma squatting jsem si zvolila právě proto, že stále ještě zcela neproniklo do povědomí společnosti, přičemž je to námět v jistém smyslu kontroverzní a nebývá často diskutován ani medializován. Zpětně v časovém horizontu, kdy se tato problematika ocitla na špici mediálního zájmu, byla především v kauze Milada. A myslím si, že mediální obraz, který v souvislosti s touto kauzou vznikl, diváky spíše proti filosofii squatterství a životnímu stylu popudil. Přitom z vlastních zkušeností vím, že lidé o squattingu téměř nic nevědí, přesto na něj mají negativní názor. Sama za sebe bych chtěla zdůraznit, že nejsem sympatizant squattingu nerada bych obhajovala tento životní styl, ale přesto si myslím, že s některými myšlenkami lze souhlasit, ale i naopak.

Jsem si vědoma faktu, že v České Republice je literatura spíše vzácná a není příliš vhodných pramenů, ze kterých bych mohla čerpat. Prakticky jediná oficiální publikace zaměřující se na toto téma je publikace „Squaty a jejich revoluční tendence“ od Vlastimila Růžičky z roku 2007, jež je zasazena spíše do publicisticko-politicko-sociologického kontextu. Autor poukazuje na problém nejasnosti základních používaných pojmů a knihu doplňuje o rozhovory s několika českými squatterry a teoretikem anarchismu Ondřejem Slačákem. Vzhledem ke kontroverznímu životnímu stylu squatterů a lidí, kteří se k tomuto směru hlásí, jsou informace rozšiřovány hlavně medií v situaci nějakého konfliktu (například majetkové spory kolem budovy Milada v Praze). Ze strany squatterů a jejich sympatizantů vychází zpravodaje squatterské a anarchoautomní scény, manifesty, prohlášení a jiné brožury v tištěné či elektronické podobě, kde jsem si vědoma jejich subjektivním vnímáním situace.

Lidé žijící squatterským životem jsou často stigmatizováni, majoritní společnost má vůči nim předsudky a obvykle jsou jim přiřazovány negativní vlastnosti. Squatterství v sociálním diskursu souvisí s problémem bytové problematiky, na kterou sami squatterři poukazují, ale týká se i komunitního života a v neposlední řadě sociální exkluze. Pozornost budu mimo jiné věnovat také filosofii, příčinám squatterství, historii a nakonec se zaměřím na právní i politické pozadí squattingu.

Jako cíl jsem si zvolila pojednání o squattingu a jeho přidružených jevů v kontextu sociální práce. Předmětem této práce bude otázka, zda je možné squatting považovat za sociální problém a tím pádem za oblast pozornosti sociální práce.

Překládaná bakalářská práce je teoretického charakteru a je členěná do čtyř kapitol. První kapitola objasňuje politické pozadí squattingu. Druhá kapitola se věnuje squatterství samotnému, poukazuje na motivaci a rozdělení squattingu a nastiňuje bytovou politiku a sociálně kulturní centra. Jako poslední součást této kapitoly je legislativní ukotvení. Třetí kapitola obsahuje historii neoprávněného obsazování objektu. A poslední se soustředí na samotnou otázku squattingu a sociální práce.

Doufám, že tato práce může nastínit lepší tvář squattingu, ale mohla by být i podkladem pro další práce a výzkumy v této problematice.

Pro začátek je důležité poukázat na aspekt, který je jednou z příčin squatterství, což je nastávající gentrifikace, která se podstatně podílí na úbytku počtu levných bytů využívaných sociálně slabšími skupinami. Kontinuitou tohoto procesu vzniká velký počet bezdomovců, ghett a sociálně vyloučených lokalit a skupin, kde je nutná sociální a komunitní práce.

1 Politické pozadí squatterství

V úvodu této kapitoly zasadím squatting do politického pozadí a nadále se budu zabývat explikací základních pojmů, jenž jsou klíčové pro prohloubení a především správné porozumění nejen této kapitoly, ale celé práce.

1.1 Průvodní jevy demokracie

„Charakteristickým znakem každé společnosti je různorodost jejích názorů a postojů.“ (Chmelík, 2001, s.5). Tak i pro demokratickou společnost je to zcela přirozený fakt. Pokud by stát měl nástroje k tomu, aby se extrémistické projevy nevyskytovaly ve společnosti, už by to nebyl stát demokratický, nýbrž diktatura. Vzniká tedy jakýsi paradox, který dokládají slova Jana Chmelíka (2001, s.5): „Extremismus je průvodním jevem demokracie.“

O tom uvažuje francouzský sociolog Émile Durkheim, který se domnívá, že mladé demokratické státy často čelí tomu, co bychom mohli nazvat anomii, tedy společenskou situací, v níž byly zpochybněny panující normy a existující hodnoty (Durkheim, podle Růžička, 2007). „Ideologie nových sociálních hnutí je výpadem proti orientaci na bohatství a na materiální blahobyt, prosazující se v západních industriálních demokraciích, a zároveň zdůrazněním významu kultury a kvality života.“ (Znebežánek, 1997, s.38).

Po listopadu roku 1989 prochází bývalé Československo velkým zvratem v politicko-společenské oblasti a právě díky panující euforii začínající demokracie souběžně do naší země se ve velké míře mobilizují nová sociální hnutí a ideologie, které pro západní Evropu nebyly novinkou, nicméně v našich podmínkách byly do té doby neznámé. Přesto se i v české společnosti od konce šedesátých let tvořily různé subkultury, převážně undergroundové komunity, jejíž příznivci byli považováni za provokatéry a nepřátele režimu, ale v jistém duchu nadsázky bychom je mohli nazvat za jakési předchůdce squatterů (Charvát, 2007). V současnosti existuje už tak velké množství jednotlivých proudů, subkultur a stylů, že je prakticky nelze všechny obsáhnout (Smolík, 2010). Názorným příkladem může být výčet subkultur, které uvádí Buryánek (2005, s.143): „Squatteréři, graffitáři, skejtáři, anarchisté, skinheadéři, technaři, neonacisté, hooligans, hippies, rastafariáni a satanisté jsou názvy pro skupiny převážně mladých lidí, kteří se svým životním stylem a hodnotami odlišují od ostatních

„nezasvěcených, konformních a konzumních“ lidí – „normálů“. Obvykle jsou považováni za excentriky, nekonformisty, blázny bojující proti všemu a všem, násilníky, extremisty a teroristy. Jedná se však především o příslušníky různých subkultur.“

1.2 Subkultura a projev sociálního hnutí

Potřeba někam patřit je patrná zejména u mladých lidí, kteří mají tendenci se někým identifikovat, ale také zároveň se odlišovat od generace rodičů. Subkultura nabízí možnost tuto potřebu z části naplnit.

Subkultura

Velký sociologický slovník definuje subkulturu jako „soubor specifických norem, hodnot, vzorců chování a životní styl charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství, jíž je tato skupina konstitutivní součástí. Důležitým znakem subkultury je viditelné odlišení od dominantní kultury.“ (Klener, 1996, s.1248).

Subkultury jsou v českém prostředí zatím jevem okrajovým, což neplatí o zemích ekonomicky vyspělejších, které mají delší tradici svobodné společnosti. (Matoušek, Kroftová, 2003). Téhož názoru je i Syrový (2007), který dodává, že v posledních několika letech je subkultura zařazována mezi cílové skupiny sociální práce jako specifická skupina mládeže. Z důvodů nevyzrálosti tématu a adekvátních zkušeností je jako samostatné téma opomíjeno a tím pádem i problematika této cílové skupiny není ještě zcela ukotvena v praxi.

Podle Gordona (1947) je subkulturou jakákoliv společnost lidí, charakterizovaná určitými společnými znaky uvnitř vyššího celku. Obecně by se dalo říci, že typickými rysy subkultury je odlišení od majoritní společnosti myšlenkově, politicky a kulturně (Buryánek, 2005).

Josef Smolík (2010) se domnívá, že subkultury seskupují jedince, kteří sdílejí společné specifické problémy a právě řešení těchto kolektivních problémů je tak základem pro vznik subkultury. Výsledkem seskupení je vlastní a často jednostranný pohled na sociální realitu. To pak způsobuje, že některé subkultury mládeže mají tendenci k vědomému sebeuzavírání, k utváření skupinových subkulturních hranic, které plní funkci sebeudržení a sebeobrany. Smolík (2010) dále zmiňuje, že existuje určitá pohyblivá míra rozdílnosti subkultury od dominantní kultury, jíž je součástí a to

jednak minimální nebo naopak maximální opozicí proti celé kultuře. Velikost a charakter difference je určen celou řadou faktorů, jako je věk, povolání včetně přípravy na ně, náboženství, národnost, etnikum, rasa, sociální pozice, zájmy, sociální instituce nebo segregace.

„Zvláštním typem subkultury je tzv. kontrakultura, která vytváří normy, hodnoty a vzorce chování, které jsou v zásadním nesouladu s týmiž znaky dominantní kultury. Kontrakultura však nemusí být zaměřená proti většinové společnosti – může k ní vytvářet alternativní životní styl.“ (Matoušek, 2008, s.217). Což znamená, že kontrakultura vytváří „radikální“ a odmítavý postoj vůči většinové kultuře či systému a svou povahou vědomě usiluje o vytvoření alternativní kultury a symboliky a jak říká Buryánek vyvolávala tak konflikty mezi dominantní kulturou a subkulturou (Buryánek, 2005).

Subkultura mládeže

Je obtížné exaktně vydefinovat věkovou hranici mládeže. V dnešní době se hranice fyziologické dospělosti posouvá směrem dolů a naopak hranice sociální dospělosti se posouvá směrem nahoru. Klasifikovat mládež je možné z různých hledisek (psychologické, pedagogické, sociologické, kriminologické a další)

Autoři jako Hartl, Hartlová (2000) považují z psychologického hlediska věkovou hranici od 15 do 18 let věku. Oproti tomu Matoušek a Kroftová (2003) určují hranici v souladu s mezinárodními dokumenty a to bez vymezení dolní hranice věku do doby dovršení 18. roku.

„Mládež je velká sociální skupina lidí se specifickou pozicí a úlohou ve společnosti. Do této skupiny bývají přiřazováni jedinci od ukončení základní školní docházky do věku ukončení sociální zralosti, převzetí všech rolí dospělých a získání plnohodnotného občanského statusu. Obvykle je horní hranicí považován věk 26-30 let.“ (Sak, 2000, s.13).

Ve své bakalářské práci budu vycházet z této definice, která dle mého názoru nejlépe vystihuje subkulturu squatterů a jejich členů. Pokud v textu použiju termín mládež, mám na mysli jedince ve věkovém rozmezí 15 až 30 let.

Podle Petra Syrového (2007) jsou subkultury charakteristické zejména u mládeže a většina subkultur bývá generační záležitostí, i když někteří jedinci se k subkultuře vztahují i v pozdějším věku. Subkultura vytváří přirozené prostředí

vrstevnických skupin a dočasně poskytuje azyl a bezpečné prostředí ve stádiu vnitřního hledání sebe sama, ale nabízí prostor i pro vlastní seberealizaci. V subkulturách vzniká ideové paradigma, poskytuje jasné hodnoty, v níž se jedinec utváří. Syrový dále zmiňuje, že u subkulturních skupin je podstatné to, s čím jedinec přichází do party, jak je poznamenán předchozími sociálními či výchovnými problémy, ale svojí roli hrají i osobní předpoklady. Díky těmto dispozicím, může poznamenávat skupinu svým patologickým rysem.

Subkultura mládeže svou příslušnost k určité ideologii demonstruje zejména způsobem úpravy zevnějšku (účesem, oděvem, druhem bot, doplňků), zvláštním jazykem, uctíváním určitých symbolů a preferencí určitého prostředí (Matoušek, Kroftová, 2003).

Buryánek nabízí zajímavou otázku, zda-li subkultury mládeže vytvářející protestní ráz alternativní kultury jsou symptomem anomické společnosti, omezených možností demokratických zemí, pubertálním výstřelkem anebo jsou přirozenou součástí kultury jako takové (Buryánek, 2005).

Syrový (2007) se domnívá, že subkultury jsou do určité míry analogické s menšinami a sektami, lze na ně tedy pohlížet jako na menšiny. S tímto vymezením souhlasí i Buryánek (2005), který ve svém textu uvádí, že subkultury, sekty, tak i národnostní a etnické menšiny mají ve společenské struktuře menšinové postavení. Národnostní a etnické menšiny jsou v postavení plné legitimizace, zatím co názorové a politické menšiny výhody tohoto statusu využívat nemohou. „Prožívání příslušnosti k subkultuře jedincem může nicméně nabývat až podoby, kterou zažívá příslušník menšinové národnostní a etnické skupiny. Počínaje rolí jazyka a konče vnitřními kulturními hodnotami, jež ho vydělují z okolního světa.“ (Buryánek, 2005, s.147).

Buryánek říká, že subkulturně angažovaný jedinec může být pro svůj životní styl většinovou společností odmítán a ještě více vytěšňován na pomyslný společenský okraj. Úskalí v tomto ohledu vidí Syrový (2007), který tvrdí, že příslušník subkultury má jistou svobodu volby, zda být v subkulturní skupině či ne.

Dlouhodobé vyčleňování vede k sociálnímu propadu a společenské deklasaci, která může být završena pocitem frustrace ze sociálního odmítnutí. Náklonnost k politickému extremismu u příslušníků subkultur plynoucí z dlouhodobého nezařazení je navíc sycen skupinovou příslušností a mírou represe vůči subkultuře (Buryánek, 2005).

Smyslem sociální práce není dovést nonkonformní skupiny k rozkladu nebo je jinak vytěžit či paralyzovat. Smyslem je uvnitř daných skupin vyhledávat znevýhodněné a ohrožené jedince a minimalizovat rizika sociálních problémů spojených s jejich životem v subkultuře. Na subkulturní úrovni je možné zaměřit se na mapování subkulturních trendů (např. studie o nezaměstnanosti mezi příznivci subkultur) a na podporu prosociálních a komunikačních aktivit cílových skupin (Srový, 2007).

Sociální hnutí

Smolík (2010) v souvislosti zmiňuje, že sociální hnutí má značně podobnou charakteristiku jako subkultura a je poměrně často s tímto pojmem zaměňován. Mohou být tedy chápány jako synonyma. I když tyto dva pojmy spolu úzce souvisí a občas se nedají od sebe odlišit, existují zde patrné rozdíly.

Charakteristickým atributem hnutí je větší názorová a ideologická jednota, přichází s požadavky a má předem jasně definovaný cíl (Smolík, 2010). Kdežto v subkultuře klade důraz spíše na hodnoty než na cíle a snaží se udržet svou odlišnost vůči mainstreamu (Buryánek, 2005).

Ze sociologického hlediska squatting nelze považovat za ucelené sociální hnutí, jelikož se jedná o pestrobarevnou škálu aktivit, jenž se v určité podobě vyskytuje snad ve všech zemích euroamerického kulturního okruhu (Bártová, Lažanská, Matulová, Soper, 2010).

Můžeme ale tvrdit, že se jedná o subkulturu, která bezpochyby splňuje všechny její znaky.

1.3 Extremismus

Abych mohla komplexně popsat zvolené téma bakalářské práce, je zapotřebí squatting zasadit do politického kontextu. Terminologie není jednotná a pojetí extremismu je v každé vědní disciplíně vnímáno odlišně, a proto neexistuje žádná univerzálně platná definice. Především je pojem extremismus poměrně často mylně zaměňován s radikalismem nebo terorismem. Pro svoji práci se krátce pokusím nastínit samotný termín extremismu, protože bývá nesprávně mediálně spojován se squattingem.

Extremismus pochází z latinského slova „extremus“ znamenající nejzazší a řeckého slova „trema“ nebo-li zlom, štěpení, proto význam tohoto termínu je

„nejvzdálenější“ nebo „nejkrajnější.“ Zato pojem radikalismus má původ v latinském slově „radix“, které označuje kořen. Je to tedy takové jednání či řešení, které „jde ke kořenu.“ (Charvát, 2007).

Z výše řečeného je patrné, že oba termíny mají různý význam, a proto je zapotřebí s těmito výrazy zacházet obezřetně.

Jak už bylo zmíněno s extremismem jsou někdy spojovány některé zvláštní subkultury, jako je squatting, sprejství (graffiti) a tzv. divácké násilí a mnoho dalších. Jsou to celosvětové jevy a nepředstavují tudíž specifický fenomén České republiky. Potýkají se s nimi jak orgány státní správy, tak i národní policie všech států a problémy, jež provázejí existenci těchto fenoménů, jsou vnímány rozličně a pak i řešeny velmi různorodě, s větší či menší tolerancí (Vláda ČR, 2002).

V knize *Politický extremismus a radikalismus v ČR* v příspěvku *Extremismus a stigmatizace* sociolog Jan Keller varuje: „Nálepka začala být udělována všem nepohodlným či jen málo loajálním postojům. Současně se začalo termínu extremismus užívat záměrně s termínem terorismus.“ (Fiala a kol. 1998, podle Růžička, 2007, s.14).

Squatting se v politologické literatuře příliš nevyskytuje a pokud se objeví, zpravidla dostává nálepku „extremistický“. Samotní squatteři tento názor reprezentují podobně. Nálepku extremistů dementují a naopak prohlašují, že jde o životní filosofii a o otevřenou sociálně-politickou proklamaci, která nemá vyhraněnou a jednotnou ideologii. Squat od squatu je jiný a odlišnost je tu především v zahraničí, kde squatteři jsou převážně apolitičtí (Růžička, 2007).

Jan Charvát (2007) ve své publikaci představuje extremismus jako zastřešující pojem pro všechna ideologická pojetí, která vystupují proti současnému režimu, bez ohledu na to, z jakých pozic režim kritizují. Extremismus chápe jako jakoukoliv ideologii či činnost, směřující proti stávajícímu politickému systému jako takovému, jejímž cílem je likvidace a následné nahrazení vlastní alternativou.

„Na území České republiky jsou zastoupeny základní extremistické směry: pravicově extremistické, tj. neonacisticky, fašisticky a nacionalisticky orientované skupiny, levicově extremistické skupiny a organizace, neobolševické skupiny a anarchoautonomní skupiny.“(Pokorná, Zlámal, 2003). Základní ideologie politického extremismu u obou směrů je povětšinou v odborné literatuře pojímána podobně, protože

obě orientace odmítají demokratický právní stát a uznávají ideologii nerovnosti určitých individuí a skupin (Chmelík, 2001).

1.3.1 Pravice

V publikaci Kriminologické a právní aspekty extremismu se pod pojmem pravicový extremismus rozumějí činnosti a ideologie, jenž se omezily prakticky pouze na formulování xenofobních programů ve všech svých mutacích. Především se jedná o činnost různých skinheadských seskupení (Marešová, Novák, 1999). Pravicově orientovaný extremismus popírá rovnost mezi lidmi a na tomto faktu stojí základ většiny ideologií pravicového seskupení. Jednostranně vyzdvihují vlastní etnikum, rasu nebo národ a to podle toho, na který aspekt se zaměřují. Pak je nazýváme etnocentristy, rasisty, nacionalisty atd. (Danic, Kmín, 2005).

1.3.2 Levice

„Levicový extremismus směřuje k tomu, že klade do popředí princip rovnosti a snaží se jej rozšiřovat na všechny oblasti života.“ (Mareš, 2003, s. 22).

Levicově orientovaná scéna v ČR vyvíjí především aktivity, zaměřené na kritiku společnosti jako systému, které směřují k odstraňování chyb společnosti, nikoli systému jako takového, jak tomu bylo v klasickém pojetí anarchismu. Jako alternativní způsob stávajícího systému jsou nabízeny a praktikovány jiné životní styly založené na rozdílných hodnotových prioritách, než jsou běžné v „hlavním proudu“ společnosti (Marešová, Novák, 1999).

Tento pohled do jisté míry zastává i Chmelík (2001) jenž uvádí, že v České republice jsou tyto skupiny reprezentovány tzv. anarchoautonomy. Jedná se o spojení klasických anarchistů s autonomním hnutím, což znamená nedogmaticky a neideologicky orientované, zdánlivě apolitické hnutí, jenž zastávají nonkonformní postoje vůči společnosti. Jejich aktivity jsou často spjaty s antiglobalizačními protesty, to je také důvod, proč bývají občas terčem útoků pravicových extremistů (Růžička, 2005).

„Označení autonomní či alternativní scéna se vžilo až na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let. Stoupenci tohoto směru politického smýšlení (zejména ti, kteří se snaží skutečně žít alternativním způsobem) se nazývají autonomy. Typickým příkladem,

kdy se anarchoautonomní myšlenky prolínají s alternativním životním způsobem a kulturou, je squatting.“ (Scheinost, 2010, s.194).

1.4 Decentralizace moci

Dříve než se budu věnovat samotné subkultuře squattingu, je dle mého názoru nutná bližší charakteristika pojmů anomie, autonomie, anarchismus a anarchoautonomní skupiny, která by měla být předpokladem pro pochopení squatterské ideologie.

Anomie

S pojmem anomie přichází Emilé Durkheim jako termín, který původně stanovuje situaci, v níž sociální normy nemají vliv na počínání lidí (Matoušek, 2008). Z pohledu Krejčířové a Skopalové (2007) je anomie stav společnosti, kdy přestávají být uznávány zákony a dosud respektovaná pravidla koexistence, která jsou chápána jako samozřejmá, předpokládaná. „Koncepti anomie dále rozpracoval Robert King Merton, který za anomii označuje chování, které se odchyluje od obecně přijatých společenských cílů a společensky schválených způsobů, jak jich dosahovat.“ (Krejčířová, Skopalová, 2007, s.45).

Autonomie

Etymologický rozbor odkazuje na řecké „autos“ tedy sám a „nomos“ tedy normu, právo, zákon. Autonomie je složitým multidimenzionálním jevem, jelikož se dotýká všech rozměrů lidské existence (Sýkorová, Chytil, 2003). V politické rovině se autonomií rozumí právo státu, legitimní autoritou ovládat občany, což se nakonec v moderních demokraciích projevuje trvalým napětím jedinců odmítajících tuto vládu (Scotini, nedatováno).

Squatteři autonomií rozumějí místo, kde dochází k co největší decentralizaci moci. Prostor, kde se rozhoduje společně a kde vztahy mezi lidmi nefungují na vzájemném donucování, na ovládnutí a manipulaci. „Nejde o absolutně vyšinitý systém, neslučitelný s okolním světem, o místo, kde se lidé chovají z vnějšího pohledu naprosto podivně. Jde o realizaci konkrétních představ, které nepropagují nic zvláštního, pouze co největší míru svobody. Chceme z tohoto místa udělat soběstačný prostor, který bude co nejméně závislý na moci a potažmo pomoci vnějších struktur a institucí.“ (Info usurpa, 2009c, s.19).

Anarchismus

Anarchistické politické hnutí se stalo významným proudem dělnické třídy, formulované v průběhu 19. století a to především ve Francii, Itálii, Španělsku, USA a Rusku. Filosofie anarchismu stojí na představě společnosti, která nebude řízena státem, ale bude sestávat z federace samosprávných obcí, spolupracující na základě volné dohody, které nebudou státní ani kapitalistické. V kapitalistickém státu anarchisté vidí své nepřátele, protože tyto instituce omezují lidskou svobodu a deformují přirozené sociální vztahy (Charvát, 2007).

„Nekomunistické protitotalitní levicové smýšlení existovalo i v disentu normalizačního období, ale k obnovení samotného anarchismu došlo až těsně před listopadem 1989.“ (Scheinost, 2010, s.193). Vzniklo Československé anarchistické sdružení, které začalo vyvíjet činnost, jejímž těžištěm bylo vydávání časopisu A - kontra, vzniklého z undergroundového časopisu Kontra. Podle samotných anarchistů skutečně fungující anarchistická federace se datuje až k roku 1995, kdy byla založena Česká anarchistická federace. V roce 1997 po připojení slovenských anarchistů se přejmenovali na československou anarchistickou federaci (ČSAF), která funguje dodnes (Scheinost, 2010).

Propagátoři a sympatizanti ČSAF usilují, jak už bylo zmíněno o vytvoření svobodné a samosprávné společnosti založené na územní a výrobní samosprávě, federalismu, rovnosti, solidaritě a sociální spravedlnosti. Chtějí vytvořit společnost, kterou by spravovali samotní obyčejní lidé.

Anarchoautonomní skupiny

Nástup anarchoautonomního hnutí v 90. letech, jehož podstatou je vytváření autonomních zón ve stávající společnosti, byl významným přínosem pro squatting (Růžička, 2007).

„Anarchoautonomní hnutí se od anarchismu liší především tím, že spíše než na revoluci se zaměřuje na vytváření samosprávných celků, autonomních zón. Zároveň se zaměřuje na člověka jako jednotlivce, který by v první řadě měl přistoupit k vlastní individuální revoluci.“ (Bastl, 2001, s.39).

Institut pro kriminologii a sociální prevenci vyznačuje anarchoautonomní skupiny, jako lidi mající představy jakési absolutní svobody s negativistickým postojem

vůči „měšťákům“, „buržoazii“. Tyto skupiny mají tendenci se pojit na různá protestní hnutí od tzv. ekologů po ortodoxní komunisty (Marešová, Novák, 1999).

„Squatting nemusí být nutně spjat s anarchismem, ale jeho důraz na přímou akci, nelegálnost a sociální aspekt celé aktivity činí ze squattingu přirozeného spojence anarchistického a ještě více autonomistického hnutí.“ (Charvát, 2007, s.222).

Je tedy patrné, že je velmi složité určit, co je extremismus a co není, protože hranice mezi extremismem a normalitou je velmi široká a nejasně formulovaná (Chmelík, 2001).

Squatting tedy nelze považovat za charakteristický projev extremismu, ale lze ho označit za extrémní formu projevu alternativního způsobu života.

2 Filosofie squatterství

Nesmíme zapomínat na to, že slovem squatting, není myšlena pouze jedna záležitost, neboť existují různé druhy squatů, kdy v každém z nich dochází k přirozenému vývoji a proměnám. Důležité je si také uvědomit, že nesquatují jen anarchoautonomové, ale v historii se objevily i skupiny tzv. alternativní apolitické mládeže, jmenovitě případ „Zlaté lodi“, kdy převažovala touha žít v pospolitosti a v kontaktu s lidmi na stejném hodnotovém žebříčku.

Jak jsem už zmiňovala v úvodu, squatting je podepřen mnoha mýty a nedorozuměními, způsobenými mimo jiné mediálním šumem, který prakticky informuje o konfliktní tváři squattingu, ale už ne o jeho ideologii nebo příčinách či rizicích. Veřejnost je pak pobouřena násilným vyklizením objektu a vůči squatterům získává předsudky. Asi nejrozšířenější je představa, že opuštěné domy obsazují narkomani, asociálové, neplatiči nájemného či paraziti porušující zákon.

2.1 Squatting

„Slovo squat pochází z americké angličtiny, původně označující osadníky, kteří se usazovali na neosídleném území.“ (Pokorná, Zlámal, 2003, s.33). Překlad nabízí hned několik významů a sice: sedět na bobku, dřepět a nic nedělat, bydlet načerno, nastěhovat se do prázdného domu (Růžička, 2006).

Výraz squatting se v počátku užíval v USA kolem 19. století, a to ve spojení s kolonizací západu a v Austrálii spolu s nelegální pastvou ovcí na cizích pozemcích. Jednalo se skrze o samozvané novousedlíky svévolně obsazující půdu, která se jim hodila, a bez dalšího si ji přivlastnili (Visinger, 2008).

Matoušek k tomuto tématu dodává, že současné hnutí squatterů začalo vznikat koncem šedesátých let 20. století v USA, nejvíce z odkazu hippies, kteří experimentovali s alternativním způsobem života. „Squatting řešil problém bydlení některým sociálně slabým lidem a až později začaly být squaty vytvářené také jako prostředí pro alternativní kulturu a politické aktivity.“ (Matoušek, 2008, s.212).

Tento způsob společenského protestu zažívá největší rozmach v 70. letech 20. století v západní Evropě, jako reakce na nedostatky bytové politiky a díky nástupu anarchistů dostal squatting politický spád. Převážně nepřízpůsobivá mládež obsazovala

prázdné domy a vytvářela v nich centra alternativní kultury (Charvát, 2007). V zásadní publikaci českého squatterského hnutí *Obsad' a žij* (2005) můžeme nalézt něco jako manifest hnutí, ve kterém se uvádí, že v České republice byly až na ojedinělé pokusy prázdné domy obsazovány až po roce 1989 v souvislosti s polistopadovými změnami.

2.1.1 Kdo to jsou squatteři

Typického squattera bychom mohli charakterizovat jako nekonformního člověka hlásícího se k autonomní scéně a sympatizujícího s anarchistickými myšlenkami. „Někteří jej považují za životní filosofii, jiní za přechodné řešení své současné životní situace a další v něm zase spatřují předvoj sociální revoluce.“ (Vláda ČR, 2002, s.49). Squatteři se rekrutují z nejrůznějších sociálních skupin, převážně se jedná o mladé lidi od 16 do 30 let, ale najdou se mezi nimi i starší ročníky. V objektu se většinou usadí skupina 10 až 80 mladých lidí s úmyslem trvale využívat prázdného domu a tvořit kulturní centrum (Visinger, 2008). Komunitu pak tvoří mladí nezaměstnaní, imigranti, anarchističtí, ale najdou se tu i občané z řad pracujících a studujících, avšak i intelektuálové, pro které tato alternativa představuje jednu z cest vymanit se z rodinného vlivu a naplnit své představy o způsobu života (Růžička, 2006).

„Za symbol squattingu se všeobecně považuje blesk v kruhu. Údajně se jedná o připomínku legendárního squatu jménem Blitz, který byl obsazen v Oslu roku 1982. Doplnění blesku kruhem má představovat soudružnost, pevnost a solidaritu.“ (Charvát, 2007, s.222).

2.1.2 Základní proudy ve squatterském hnutí

Squatting jako způsob potřeby bydlení a squatting jako způsob potřeby kulturního a politického projevu (Lowe, 1986 podle Pruijt, 2004) je nejrozšířenější způsob členění squattingu.

K tomuto dělení se částečně přiklání i čeští autoři, zabývající se tímto fenoménem. Bártová a kol., (2010) tuto diferenci popisují následovně.

Bezdomovecký squatting tvoří jedinci bez přístřeší, jenž si okupací prázdných domů zajišťují svoji primární potřebu, potřebu bydlení. Nemají žádnou squatterskou ideologii, objekt jim poskytuje útočiště pro přespání v některých případech k užívání drog. Prostory, které si vybírají se strategicky vyskytují spíše v periferních částech města, kde budí málo pozornosti. Po opuštění objektu jsou tyto prostory většinou ve

značně dezolátním stavu a okolí naplněno odpadky. Tito obyvatelé jsou v široké veřejnosti mylně považováni za squatterry, a proto často dochází k negativnímu pohledu na tuto subkulturu.

Ideový nebo-li angažovaný squatting se vyznačuje kumulací kulturního, sociálního a politického protestu. Angažovaný squatting se projevuje vlastní filosofií, která čerpá z odkazu západoevropských a amerických levicových revolt posledního půlstoletí, ale patrný je i vliv českého prostředí. Ve většině případů si stoupenci zvolili tento alternativní způsob života dobrovolně a pro jeho udržení jsou ochotni vykonávat politické akce (Bártová a kol., 2010). Podobně to také vidí i Charvát (2007). Ztotožňuje se s názorem, že squatterři se ke svému činu vědomě hlásí a snaží se nenásilnou formou prezentovat své názory a důvody svého počínání a po obsazení objektu se většinou snaží dohodnout s majitelem. V zahraničí naopak nalezneme až šest kategorií squattingu:

1. Deprivace způsobená squattingem – týká se chudých lidí, kteří jsou v těžké bytové nouzi.
2. Squatting jako alternativní strategie bydlení - zahrnuje široké spektrum lidí, cílem je přímá akce na vytvoření často dočasné domu.
3. Podnikatelský squatting – možnost vytvořit společenské centrum bez nutnosti velkých zdrojů.
4. Konzervativní squatting - zahrnuje ochranu panorámat města či krajiny, bojují například proti výstavbě silnic a administrativních budov.
5. Politický squatting – identifikují se s revolučními nebo autonomními myšlenkami
6. Turistický a nárazový squatting.

Výzkumníci, kteří se snažili zjistit, proč lidé squatují, zjistili, že neuspokojené potřeby bydlení jsou významným motivem pro všechny squatterry (Kingham, Van der Pennen, Bertram, 1983 podle Pruijt, 2004).

Domnívám se, že toto rozlišení není úplně jednostranné, naopak si myslím, že v české republice se všechny tyto kategorie prolínají a zapadají do sebe. Uvedené faktory se vzájemně ovlivňují a různě se v průběhu času mění. Rozhodně je však nelze od sebe striktně oddělovat.

2.2 Motivace a důvody

Položíme-li si otázku, jaké jsou příčiny vedoucí ke squatování a rozhodnutí překročit hranici současných zákonných norem, zjistíme, že zodpovězení není vůbec jednoduché, neboť squatting je mnohovrstevnatý sociální jev, opírající se o různorodou individuální motivaci. Hlavní motivace ke squattingu jsou dvě a existují v různých kombinacích. První vede k uspokojení své potřeby bydlení a druhá z nich vyjadřuje sociální protest.

Na důvody je možno se podívat i z jiné stránky a to v závislosti na několika hlavních myšlenkách.

Společný znak, který je obsahem tohoto fenoménu ve všech jeho podobách, je vymezování se vůči univerzalitě vlastnického práva. Na této univerzalitě je však založen kapitalismus (Bártová a kol., 2010). „Kapitalistický společenský systém pošlapává lidskou důstojnost, neboť popírá jedno ze základních lidských práv - právo bydlet.“ (Obsad' a žij, 2005, s.36). Valná většina squatterů je toho názoru, že kapitalismus prohlubuje sociální nerovnost mezi chudými a bohatými.

Velkou pozornost této problematice věnuje Bártová a kol (2010). Poukazují na to, že určitá část mladé populace pocítuje ze strany státu určitý tlak, který zahrnuje všechny sféry života. „Proto i obranná reakce těchto lidí může mít a má mnoho podob. Lze tak hovořit o sociální obraně práva na domov v prostředí neutěšené bytové situace.“

Nonkonformní mládež se domnívá, že stávající společnost neumožňuje svobodný rozvoj osobnosti. Protizákonným jednáním se snaží vymanit ze systémového útlaku a relativně svobodně rozvíjet vlastní identitu v určité subkultuře, se kterou se ztotožňují na úrovni hodnotových měřítek, tak i politických postojů a názorů (Obsad' a žij, 2005).

Bártová a kol (2010) dále uvádí, že tito mladí lidé bojují za svébytnou kulturu v prostředí unifikované masové zábavy a hledají různé mezilidské vztahy nezaložené na tržním principu.

Jedna ze základních tezí squattingu je využívání dlouhodobě chátrajících objektů, o které jejich majitel neprojevuje zájem. Asi z nejznámějších hesel zní:

- Bydlení je právo,
- Obsad' a žij,

- Daruj život mrtvým domům (Sborník textu o squattingu, 2005).

Nutnost řešit osobní bytovou situaci není vždy stěžejním motivem pro obsazování. Potřeba střechy nad hlavou může mít u různých jednotlivců různý stupeň naléhavosti. Ale primárně se jedná o výraz sociálního protestu na tržní bytovou politiku města a reakci proti cenám bydlení či spekulacím s byty. Squat lze považovat za hozenou rukavici představitelům sociální politiky státu a měst (Visinger, 2008).

Třetím aspektem squatování lze označit snahu o vybudování vlastního subkulturního prostoru pro vlastní tvůrčí seberealizaci, kreativitu, prezentaci svých myšlenek a hodnot. Centrum pak nabízí místo pro setkání různých lidí, kultur a jejich sympatizantů. Můžeme tedy říct, že squatteři podporují multikulturalismus (Růžička). Je na místě zde poukázat na to, že projekty squatterů jsou neziskové, odmítají hierarchii, ruší bariéry mezi manuální a intelektuální činností, mezi publikem a organizátory. Každý účastník se stává spoluvůrcem, programy bývají interaktivní a účastníci se nestávají pouhými diváky či konzumenty (Sborník textu o squattingu, 2005).

Squatteři jsou vedeni rovněž snahou vybudovat funkční společenství založené na sounáležitosti, rovnosti a solidaritě. „Vnitřní principy komunity tak oslabují pocit vzájemného odcizení a posilují schopnost koexistence - nezpochybnitelný důkaz, že altruistický hodnotový systém může fungovat v praktickém životě.“ (Obsad' a žij, 2005, s.38).

Důležitým rysem squattingu je život v komunitě. Tímto konkrétním vymezením se dá squatting chápat jako aktivita přesahující pouhé vynucené bydlení. Pokud tedy bezdomovec bydlí v opuštěném domě, není ještě nutně squatterem (Charvát, 2007).

2.2.1 Principy a hodnoty

„Squatting je hnutí, kde lidé nebojují jen za své ideály a vize, ale přímo za svůj životní prostor. Učí se žít v komunitě, většinu věcí užívají společně, rozbíjí zaběhnuté stereotypy, ukazují cestu. Squaty jsou útočištěm odpůrců systému. Svými benefičními akcemi se podílejí na financování činnosti autonomního a anarchistického hnutí. Stávají se katalyzátorem odporu, předvojem revoluce, která zajistí politickou a hospodářskou spravedlnost a samosprávu a v neposlední řadě důstojné bydlení pro všechny, nejen pro ty, co si to mohou dovolit. Squatting je boj tady a teď, stává se předvojem sociální revoluce.“ (Obsad' a žij, 2005, s.6).

Jak už jsem zmiňovala dříve, squatting jako hnutí je squatterů vnímán velmi rozporuplně, jedni jej považují za řešení bytové situace, druzí za životní směr a filosofii, jiní jako předvoj sociální revoluce. Co je spojuje, je vymanění se z masového proudu společenské konformity, deklarované oficiální moci a forma politického protestu proti konzumnímu způsobu života, komodifikovanému světu zisku a reklamy, a proti praktikám některých mezinárodních korporací. Řídí se několika principy a postoji.

Do it yourself (v překladu znamená) udělej si sám. DIY je autonomní projekt, který se řídí myšlenkou dělat věci svépomocně, ekologicky a dle možností z odpadu nebo z použitých věcí (Info usurpa, 2009a).

S tímto postojem je neopomenutelný výraz *freegans*, který označuje lidi žijícím alternativním způsobem života, založeném na minimální spoluúčasti na ekonomickém systému a na minimální spotřebě zdrojů. Na internetové stránce věnující se hnutí freegan se uvádí pojem Freeganismus, který v sobě zahrnuje život v komunitách, sociální zájem, ochranu ekologie, zaměřuje se na práva lidí a zvířat. Mají opoziční postoj proti společnosti, založeném na materialismu a morální apatii. Freegans nejen pečlivě recyklují, kompostují a opravují staré věci, kdykoliv je to možné, ale především se zaměřují na sbírání vyhozeného odpadu. Hledáním věcí v kontejnerech obchodníků, obyvatel, úřadů či jiných zařízení a institucí, jsou si tito „pojídači odpadů“ schopni opatřit jídlo, pití, toaletní potřeby, nábytek, knihy, kuchyňské potřeby, elektrospotřebiče, hudební nástroje, oblečení, bicykly, umělecká díla a jiné konzumní zboží. Takovýto sběr není projevem chudoby, nýbrž snahou zmenšovat množství vyprodukovaného odpadu (Freegan.info, 2008).

Food not bombs se prezentuje na internetových stránkách jako aktivita, která se snaží získat potraviny, které jsou díky prošlé době trvanlivosti či poškozenému obalu neprodejné. Aktivisté sbírají suroviny z různých zdrojů jako z velkých skladů, obchodů se zdravou výživou, pekáren a jiných. Z takto opatřených surovin se připravuje jídlo a rozdává na místech, kde se shromažďují lidé, kteří je mohou potřebovat (Food not bombs, 2010).

V dnešní době tato aktivita není jen rolí squatterů, ale vzniklo tak i mnoho skupinek dobrovolníků, kteří většinou vaří pro sociálně potřebné jednou týdně. Tyto skupiny figurují například ve městech Praha, Karlovy Vary, Brno a v neposlední řadě letos v březnu i v Olomouci...

Postoj k drogám

Zpravodaj squatterské a anarchoautomní scény Info usurpa (2009b), informuje veřejnost o pěti jednoduchých pravidlech squatterské filosofie: žádný rasismus, žádný sexismus, žádná homofobie, žádné násilí, žádné tvrdé drogy. Squatteři užívání tvrdých syntetických drog považují za projev konzumní zábavy a podporu systému (Obsad' a žij, 2005), nicméně shovívaví jsou k měkkým drogám, zvláště k marihuaně, jejíž kouření považují za součást stylu (Buryánek, 2005).

2.3 Bytová politika

Bydlení je v ČR problém již řadu let. Problém s bydlením se týká zejména mladých lidí, snažících se osamostatnit od rodičů. Běžně tak nastává situace, že potomek stavící se na vlastní nohy platí za jednu místnost vyšší nájemné, než jeho rodiče za celý byt v daleko atraktivnější lokalitě. Obytná plocha na osobu se v ČR pohybuje okolo třinácti metrů čtverečních, což je evropský podprůměr. Cenu za bydlení, kterou platíme se však vyrovnává ceně v Evropě. V dnešní době tvoří náklady na bydlení stále větší část rozpočtu domácností. Ministerstvo pro místní rozvoj považuje za nadměrné náklady na bydlení za situaci, kdy tvoří více jak 30 % příjmu rodiny. Nejen v Praze, ale i v dalších velkých městech je přitom naprosto běžné vydávat za bydlení i více jak polovinu výdělku (Budka, 2009).

Squatterům se tato situace nelíbí a ve svých propagačních spisech zdůrazňují, že vedle sebe paradoxně existují prázdné domy a byty a současně řádově stovky jedinců, párů a rodin, kteří nemají kde bydlet či případně platí přemrštěné nájemné. A ti, co se rozhodnou pro hypotéku, se kvůli takovému závazku musí až na třicet let dramaticky uskromnit a žít na pomyslném bankrotu jejich rodinného rozpočtu.

Gentrifikace

Kapitalismus změnil ve společnosti postoje k bydlení a půdě, jenž se staly komoditami, se kterými se ve zvýšené míře začalo obchodovat. Takto diferencovaná společnost se začala více soustředit na předměty směny a výdělku. V řadě případů docházelo k přeměně symboliky (chcete-li významu) městského centra, který začal být poměřován ryze ekonomicky. Centrum města se stalo komerčním srdcem a jakousi výlohou jeho ekonomické úspěšnosti (Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008).

Koncept gentrifikace úzce souvisí s globalizačním procesem, jehož hlavním rysem je rozdělení společnosti. Gentrifikace spočívá v revitalizaci městského centra a příchodem bohatých vrstev obyvatelstva do centra měst. Z původně chudších a nepřitažlivých čtvrtí jsou odsouváni lidé s nižším sociálním statusem a nahrazeni ekonomicky silnější třídou. Nové společenské elity globalizujících se měst tak žijí ve výstavbě luxusních bytů uvnitř citadel, gentrifikovaných čtvrtích přiléhajících k městským centrům či v uzavřených a hlídaných předměstských komunitách (Sýkora, 2000).

Tato nonkonformní mládež se k problematice gentrifikace vyjadřují následovně. „Co se tedy prezentuje jako pozvednutí kvality života v oblasti, je pouze odsunem nemajetných na úplnou periferii a prosazování jediné kultury - kultury konzumu.“ (Sborník o squattingu, 2005).

Budovy

Jádro squattingu nespočívá v odcizení cizího majetku, ale v jeho využití. Takto obsazený dům je často ve stavu nevyhnutelné rekonstrukce. Ve většině případů se samotní squatteři snaží svým působením zabránit chátrání nebo úplné devastaci objektu a to na vlastní náklady. Pomyslnou protihodnotu nájemného považují práci, kterou odvádějí (Visinger, 2008).

Je zjevně smysluplnější obsadit objekt, který vlastní stát nebo město. Zástupci státní moci pak tím, že nechávají objekt chátrat, porušují své povinnosti a squatteři na tento problém poukazují. V tomto světle je squatterství aktem občanské uvědomělosti. Ve většině případů zde squatteři nekritizují samotný princip komunální politiky, ale poukazují na konkrétní problém v podobě korupce a laxního přístupu k povinnostem (Bártova a kol, 2010).

V západních zemích je běžné osquatovávat byty v lukrativních čtvrtích. Čeští squatteři si často vybírají obecní byty nejen v centrech měst, ale vyhledávají i větší objekty jako jsou venkovské statky, jakožto i opuštěné průmyslové haly. Boj za záchranu památkově cenných lokalit, které jsou často určeny pro komerční účely, squatteři nenechávají bez povšimnutí. Obsazení objektu pak využívají jako prostředek nátlaku na obec a zároveň tím poukazují na jejich nevyužití a na majitele, kteří nejsou schopni objekt spravovat (Dufková, Uhl, Zlámal, 2001).

Na tuto problematiku poukazuje i text Růžičky (2006), který k tomu dodává. V historii se objeví i případy, kdy se jedná i o objekty, jenž nemají majitele případně fakticky neexistující, protože jsou určeny k demolici, tak tomu bylo například u squatu Milada. Vybavenost objektu je kolikrát minimální, velmi často chybí napojení na inženýrské sítě.

V určitých případech se nejedná o využití objektu pouze k bydlení, ale například tu začne zkoušet některá hudební skupina, která nesehnala nebo nemá peníze na prostor, který by k tomuto účelu mohla využívat. Někdy se v prázdných prostorech vytvoří galerie, kde se vystavují díla méně známých umělců. Jako například z roku 1998 v Plzni, kde v centru otevřel kolektiv Underground 777 galerii Exist. Díky tomuto nelegálnímu kroku město přislíbilo umělcům poskytnutí jiných prostor pro jejich činnost (Text info letáčku, nedatováno).

2.4 Sociálně kulturní centra

Příznivci této subkultury se snaží po obsazení domu vytvořit centrum alternativní kultury a od samého počátku obsazení usilují autonomní centrum legalizovat, vyjednávat s příslušnými zástupci orgánů správy a přednést jim vypracovaný projekt. Squatteři odmítají se připoutat ke každodennímu stereotypu, naopak motivujícím faktorem je vymanění se z hlavního proudu společnosti. Vlastními silami se snaží vytvářet alternativní protipól, který by doplnil kulturní kolorit mnohých měst (Růžička, 2006).

Angažované squatterství, jehož akční rádius sahá od sociální práce po svébytnou kulturní produkci, zastřešuje v první řadě prostory pro konání veřejných společenských a kulturních akcí. Ale dále také prostor pro sociální práci (kontaktní místo pro streetworkery, dočasný azyl pro bezdomovce nebo jakousi přijatelnou alternativu ústavní péče). Squat slouží i jako noclehárna spřízněných turistů nejen z ČR, ale i zahraničí (Visinger, 2008).

Každý squat chce svůj prostor co nejsmysluplněji využít a vytvořit autonomní centrum se širokým spektrem možností, ale realizace je rozdílná. V první řadě záleží na konkrétní představě, dále pak na dostupnosti prostředků a v neposlední řadě na vlastních zkušenostech lidí, jenž jsou do projektu zainteresovaní. Přesto lze uvést některé příklady:

Publikace, infostánek, knihovna

Squatterům se někdy podaří vybudovat svou vlastní redakci, která jim rozšiřuje pole informovat širší veřejnost (případ Sochorky). Mají možnost psát, tisknout a následně distribuovat vlastní časopis, letáky, plakáty na akce. Mohou produkovat brožury a materiály týkající se různých témat, informační ziny o akcích ve squatu a okolí, literární DIY knížky.

Infostánek, infoshop je další z projektů, kde se squatteři pokoušejí vytvořit prostor vyhrazený letákům, peticím, zinům, které mají informovat širší veřejnost o problému bytové politiky nebo samotné motivaci a činnosti squatterů. Materiály se nemusí týkat jen squatterství, ale také specifických témat jako je antirasismus, ekologie, feminismus, globalizace, umění. Může jít o prostor spojený s kavárnou, čajovnou, barem, kde lze posedět, počíst, připravit si šálek čaje a popovídat si. Bary poskytují pití za nízké ceny, bez profitu nebo s malým ziskem určeným na benefiční účely (Sborník textu o squattingu, 2005).

Debaty, diskuze, workshopy, přednášky

Squat sám sebe definuje jako místo svobodné výměny informací. Podporuje názorovou různorodost založenou na diskuzi a konsensu. Na bezmezném množství témat uskutečňují debaty a přednášky, různé vzdělávací workshopy, jejichž cílem je šíření informací, osobní rozvoj, rozvoj komunikace a aktivit (Sborník textu o squattingu, 2005).

Kulturní aktivity

Autonomní centra uskutečňují festivaly a koncerty českých i zahraničních skupin různých stylů (rock, punk, ska, reggae, techno). Poskytují zkušebnu, podporují začínající kapely. Pořádají divadelní amatérské představení, performance, filmové projekce, výstavy, přednášky, veřejné četby. Také realizují happeningy, karnevaly, workshopy pouličního umění (žonglování, loutkaření, chůze na laně, na chůdách...)

Budují fotografický a výtvarný ateliér, kde je možnost vyjádřit se výtvarnými prostředky, projevit svoje nadání, kreslit plakáty, graffiti, učit se nové techniky jako práce s grafikou, trash umění. V neposlední řadě uskutečňují benefiční akce, aktivity pro děti (Sborník textu o squattingu, 2005).

Politická akce, demonstrace

Politická aktivita jednotlivých squatů je různá. Existují squaty spíše kulturní a asociativní, které se pokoušejí získat jakýsi statut neziskové organizace a na druhé straně existují squaty politicky aktivní a názorově vyhraněné. Ty, které se profilují jako politické se účastní demonstrací, podpisových akcí, protestních cyklojízdy a poskytují svoje prostory různým politickým organizacím. Sama defenzíva squatu a demonstrace proti vystěhování je politickým aktem. (Sborník textu o squattingu, 2005).

Oprava kol, cyklojízdy

K filosofii squatterů neodmyslitelně patří šetrný přístup k životnímu prostředí a přemýšlení o následcích našeho plýtvání. Kritizují automobilismus a jeho dopad na životní prostředí, účastní se na cyklojízdy, které jsou propagací cyklismu a také jistou formou protestu. Squatteři podporují ekologičtější formy dopravy jako kolo, které si sami opravují, sdílejí součástky, náradí a vědomosti (Sborník textu o squattingu, 2005).

Sociální pomoc

Sociální pomoc pro squattery bývá chápána jako přirozené jednání člověka, nikoli odpovědnost, která leží na bedrech institucí. Squat někdy nabízí krizové přístřeší a pomoc uprchlíkům nebo bezdomovcům. Obecně platí, že kolektiv squatů má určitá pravidla pro přijímání takových osob, často jsou omezeni kapacitou (Sborník textu o squattingu, 2005).

2.5 Komunitní život

Termín komunita je mnohovýznamný, v sociální práci se většinou setkáváme s dvojím vymezením. V prvním případě máme na mysli teritoriální komunitu, vyznačující se vymezenou lokalitou (sousedství, obec, kraj, stát, Evropská unie). V druhém rovině mluvíme

o zájmové komunitě, kterou se rozumí skupina lidí se společným zájmem (lidé se stejným etnickým původem, stejným postižením) (Navrátil, 2001).

Matouškův slovník sociální práce (2008) popisuje komunitu jako společenství lidí žijící či kooperující v jedné instituci či lokalitě, která má své způsoby komunikace, atmosféru a hranici, která je více či méně propustná vůči okolí. Splňuje potřebu sounáležitosti, intimity a rozšířeného domova. „Komunita je místo, kde člověk může

získávat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě.“ (Hartl, 1997, podle Matoušek a kol., 2003 s.253).

„Každá komunita je jiná, nachází se v jiné situaci, má rozdílný potenciál zdrojů, na němž může stavět. Problémy v dané komunitě nelze jednoznačně vyřešit, je možné pouze dlouhodobě přispívat k postupnému zlepšování stavu.“ (Programový tým projektu EQUAL 0076).

Komunitu chápeme jako kolektiv lidí účastnících se na projektu, ale také sousedy, fyzický prostor baráku a zahrady, tedy prostředí v jeho celku, spolu s jeho aktivitami, vlivem na okolí. Komunitou ji nazýváme proto, že kolektiv funguje na určitých principech a snaží se rozvíjet pojetí domu, coby prostoru. Učíme se žít v komunitě, většinu věcí užíváme společně, přesto každý má nárok na soukromí.

Kolektiv je tvořen specifickými lidmi, zapojenými do konkrétních projektů a aktivit (někoho zajímá zahrádka, jiného počítače apod.). Kolektiv nemá vůdce, není uspořádán hierarchicky a proto žádný jednotlivec nebo malá skupinka by se neměla snažit ovládnout druhé a vnucovat jim svoje představy. Nefunguje zde ani žádné omezování na základě faktu, že někdo ze skupiny je muž nebo žena, že je starší nebo mladší, zkušenější nebo nezkušený. Kolektiv je dynamický, jeho složení se může rozrůstat a měnit, lidé mohou libovolně přicházet nebo jej opouštět, jeho pohonnou hmotou je komunikace, společné diskuze a společné rozhodování. Každý den na baráku je něčím specifický, nálady a atmosféra mezi lidmi se neustále střídá, od totální deprese ze všeho a ze všech, až po ničím nezastřenou radost z toho, jak nám to tu krásně šlape (Info usurpa, 2009a).

2.6 Právní a legislativní rámec

Fenomenologicky vzato, squatterství se chápe jako uvědomělá okupace cizí nemovitosti, ať už divoká, či angažovaná, individuální anebo skupinová. Užívání nemovitosti bez právního titulu může mít dvě podoby: invazivní (obsazení) a perzistentní (setrvání v objektu po vypršení právního titulu užívání) (Visinger, 2008).

České zákony slovo squatting neznají (Růžička, 2006). Avšak při nelegálním obsazení squatterů bezpochyby porušují soukromé právo, ale i předpisy trestního práva, a to konkrétně Trestní zákoník č.40/2009 Sb., § 208 jehož skutkovou podstatou je neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru.

- (1) Kdo protiprávně obsadí nebo užívá dům, byt nebo nebytový prostor jiného, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo oprávněné osobě v užívání domu, bytu nebo nebytového prostoru neoprávněně brání.
- (3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny, nebo b) způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu.

Jak by se mohlo zdát, nejen squatteři porušují zákon, ale důkazem tomu může být Listina základních práv a svobod týkající se článku 11 (3), který říká: „Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.“ (Ústavní zákon č. 23/1991 Sb.). Další právní normy pak doplňují tento bod v tom směru, že vlastník, který patřičně nedbá o svůj majetek a nechává svůj objekt chátrat, porušuje zákon. Zvláštním případem je pak státní či obecní majetek, kdy se do sporu se zněním tohoto zákona dostávají samotní veřejní zastupitelé jakožto správci majetku (Bártová a kol., 2010).

Další právní aspekt obsazením domu vzniká v okamžiku, kdy někdo již někde fakticky bydlí, byť neoprávněně, je třeba jeho domovní svobodu respektovat. To dokazuje Listina základních práv a svobod, článek 12, (1) “Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.“ Tato skutečnost vyvolává právní a společenský konflikt (Sborník textu o squattingu, 2005).

Novou rovínou, ale přináší fakt, že Česká republika je vázána řadou závazných mezinárodních dohod a úmluv zajistit svým občanům střechu nad hlavou. Obsazením prázdného domu, který je dlouhodobě neudržován a nevyužíván plyne morální právo squatteřů narušit vlastnické právo k domu. Toto morální právo je východiskem pro chápání squattingu jako politického boje (Bártová a kol., 2010).

Růžička (2006) právní stránku doplňuje o komplikacích trestního řízení. Při vniknutí do objektu je zapotřebí brát v potaz např. (ne)zabezpečení objektu. Odstranění zámku je bezpochyby vloupání, nicméně v takovém případě je zpravidla velmi těžké prokázat vinu konkrétnímu pachateli. Další komplikace v trestním řízení nastávají v prokázání, že se dotyčný v daném objektu zdržuje delší dobu. Pokud v objektu

setrvávají osoby, které policie nelegitimovala a obviněným není prokázána vina, je pro vlastníka poměrně složité podat žalobu pro občanskoprávní řízení, neboť často není znám konkrétní obviněný.

3 Nastínění historie neoprávněného obsazování

Pokud bychom chtěli nahlédnout do historie neoprávněného obsazování prázdných domů, zjistili bychom, že má dalekosáhlé kořeny a samozřejmě vychází z protestních hnutí.

Jak by se mohlo mnohdy zdát, ilegální obsazování dlouhodobě nevyužívaných objektů je poměrně prastarý fenomén, nikoliv výdobytek moderní civilizace. Zhruba od poloviny 14. století existují první záznamy o ilegálních usedlících ve Velké Británii. Z historického hlediska squattingu je ovšem první zajímavá kapitola hnutí „Diggers“ ze 17. století. Tito „kopáči“ (jak se dá název hnutí volně přeložit do češtiny) na několika místech Anglie obsadili rozsáhlé území a začali ho společně obdělávat a prosazovat komunitní životní styl. Zpochybňovali legitimitu osobního vlastnictví, nadvládu velkých farmářů a majitelů půdy a usilovali o svobodný, soběstačný život. V jistém ohledu by se tito „kopáči“ mohli pokládat za průbojníky jakéhosi „angažovaného squattingu“. V průběhu roku pak vzniklo ještě několik podobných komunit, ale většina z nich postupně zanikla za pomoci armády. (Plecky, 2010)

Za zmínku stojí připomenout iniciativy Jaroslava Haška a Franty Sauera, kteří vytvořili organizaci zvaná „Černá ruka“ roku 1919 v tehdejšímu Československu, fungující konkrétně v Praze na Žižkově. Aktivitami organizace bylo vyhledávání prázdných prostor a jejich přidělování chudým dělnickým rodinám. Majitelé, kteří neobydlený dům nevyužívali ze spekulacních důvodů si prý nedovolili volat policii (Růžička, 2006). Kdybychom se měli historií posunout kupředu, narazíme na často zmiňovaný rok 1966, kdy obsadily tisíce mladých lidí, převážně přívrženci hippies, čtvrť Haight Ashbury v San Francisku a začali vytvářet uměleckou a intelektuální komunitu.

Novodobý squatting, tak jak ho známe nyní, se masově objevil ve zmíněných šedesátých letech dvacátého století a s tím byly spojeny zejména subkulturní proudy a politické hnutí. Ze začátku squatting brali spíše jako další způsob alternativního života a myšlenka squattingu není ještě zdaleka formulována, až s postupem času, koncem 70. let se objevuje jakási politická profilace, kdy sympatizanti začínají otevřeně kritizovat většinovou společnost a její hodnoty (Plecky, 2010).

S tím je také spojen vývoj punkové kultury, jenž nejvýraznějším prvkem je sdílená záliba v poslechu rytmické hudby s výraznými emocionálními texty vystupující proti nespravedlnosti společenského systému, propagující anarchistické myšlenky, jejíž základ tvořil nový hudební styl zvaný punk - rock. Což byla tvrdá, jednoduchá, ale rytmická hudba s výraznými emocionálními texty vystupující proti nespravedlnosti společenského systému, propagující anarchistické myšlenky. A právě tito příznivci hnutí punk byli základnou rodící se komunit, jenž obsazovali různé zpustlé objekty. Až postupem času se osazenstvo obměňovalo a přidávali se další sympatizanti alternativních stylů života (MVČR, 2008).

Revitalizace nastala v osmdesátých letech, kdy se na Západě podařilo po dlouhých bojích s politiky i s policií řadu velkých či známých squatterských projektů částečně či úplně legalizovat, ale také se podařilo rozšířit řady squatů ilegálních. Epicentry squattingu byly i jiné země, jako Amsterdam, Oslo, Hamburk a Berlín (Plecky, 2010).

Liberální postoj zauímají země západní Evropy, kdy příkladem můžeme připomenout Nizozemí, kde existuje celá řada legálních squatů. V 80. letech v západoberlínské čtvrti Kreuzberg fungovalo mnoho squatů, které se následně po pádu berlínské zdi přesunuly do okrajovějších částí města. Dánská Christiania se řadí k nejznámějším oblastem s rozvinutou squatterskou scénou. V zemích východní Evropy se poměrně silně squatting vyskytuje v Polsku a Maďarsku (MVČR, 2008).

Na Západě od devadesátých let squatterské hnutí zaznamenává hojný útlum, kdy je legislativa a policejní opatření přitvrzováno na popud místních úřadů. Ale i ekonomický růst a takzvaná revitalizace zapomenutých čtvrtí hrála svou roli (Plecky, 2010).

3.1 Squatterství v ČR

Podle samotných squatterů se od roku 1990 - 2003 uskutečnilo více než 30 pokusů ze strany aktivistů anarchoautonomního nebo jiného alternativního hnutí. Přesto lze předpokládat, že nezákonné obsazení domů se realizovalo více, kdy se pokaždé nemuselo jednat o ideovou platformu, ale o útočiště například bezdomovců či narkomanů (Sborník textu o squattingu, 2005). Jak by se mohlo zdát, squaty nebyly jen pražskou záležitostí, ale Praha poskytovala pro squatting nejlepší podmínky. „K dvanácti případům došlo v Praze, k pěti v Brně, k šesti ve Východních Čechách, po

jednom pokusu v Teplicích, Karlových Varech, Bohumíně a Plzni. K pěti pokusům o squatování došlo rovněž na Slovensku.“ (Obsad' a žij, 2005, s.3).

Ovšem od roku 1999 však uplynulo mnoho dalších let a takových pokusů o obsazení prázdného objektu je dnes bezpočet. Vzhledem k vysokému číslu obsazených domů, stručně nastíním portrét těch nejzásadnějších a nejzajímavějších pro vývoj českého squattingu.

Mnoho z pokusů o obsazení prázdného domu skončilo poměrně rychle, kdy obsazení trvalo maximálně několik dnů či týdnů, ale některá z nich měla „dlouhý život“. Tyto squaty patřily k důležitým součástem spektra antiautoritářských hnutí z velké části přímo propojených s anarchistickým hnutím (Hanuš, 2009).

Squaty, kterým šlo o snahu realizovat kulturně-sociálně-politická autonomní centra mohou být uvedeny v příkladech Sochorky, Papírny, Varšavy a Tuřany nacházející se na Trutnovsku, Mlýn v Bohumíně, Nová zahrada v Brně, a samozřejmě Ladronky a nakonec nejdéle fungující squat Milada. Především v těchto squatech vznikaly funkční komunity lidí, kteří se chtěli o obsazené domy starat a plnohodnotně je využívat (Obsad' a žij, 2005).

Manifest Obsad' a žij označuje jako první squat dům U Divého muže ve Sněmovní ulici na Malé straně, jenž měla od Federálního ministerstva vnitra ČSFR legálně pronajata Linhartova nadace a dům byl živým alternativním kulturním centrem, kde se uskutečňovaly koncerty, autorské večery, výstavy, divadelní představení (Obsad' a žij, 2005).

Po tom, co v listopadu vypršela nájemní smlouva aktivisté odmítli objekt opustit a chystali okupační stávkou. Přesto 11. ledna 1991 byl dům za pomoci policejního komanda vyklizen.

V tomto okamžiku nastal první konflikt mezi nově vznikajícím sociálním hnutím a magistrátem. Tento incident byl jakousi hnací silou v podobných pokusech pokračovat (Hanuš, 2009).

Poté v květnu téhož roku skupina 5-7 squatterů obsadila jednoho z asi dvaceti opuštěných památkově chráněných domků kolonie Bud'ánka. Roku 1992 byl dům vyklizen pod nátlakem policie a někteří z tamních squatterů odešli do rozjíždějícího se squatu v ulici podplukovníka Sochora. (Růžička, 2006) V následujících letech některé z objektů na Bud'ánce znovu obsadili bezdomovci, ale toto obsazování nelze považovat za

squatting, protože má sezónní, neuvědomělý a neorganizovaný charakter a celá lokalita dodnes chátrá (Obsad' a žij, 2005),

Současně už funguje apolitický squat Zlatá loď v Náprstkově ulici na Starém Městě, kdy jeho existence trvala čtyři roky, než pětatřicet nelegálních nájemníků (někteří i s malými dětmi) vystěhovala policie v květnu 1994. Této alternativní mládeži se podařilo vytvořit fungující a životaschopnou komunitu, často přirovnávanou ke komunitám 60. let (Růžička, 2006).

Sochora a Papírna

Takzvanou již zmíněnou Sochoru osídlili převážně obyvatelé hlásící se k anarchistickému hnutí na jaře roku 1990. Opravdový squat vzniká až tehdy, kdy dům opustili poslední legální nájemníci, a to je o dva roky později. V provozu byla čajovna, první anarchistické infocafé a sídlila zde redakce anarchistického časopisu A-kontra. Squat také často čelil útokům ze strany extrémní pravice, kdy její stoupenci ruku v ruce s policií prolomili obranu Sochorky a dům vyklidili, ale o několik měsíců se navrátili zpět. Městský úřad Prahy 7 sám uskutečnil několik pokusů o vystěhování, jenž squatteři úspěšně čelili a naopak se intenzivně se snažili o legalizaci, která se jim vyplatila roku 1997, kdy jim byla přidělena část prostorů v domě v ulici Za papírnu. Jejich projekt byl nazván Centrum svobodného vzdělávání, kdy díky němu mohli uskutečňovat přednášky z oboru sociologie, politologie či ekologie (Růžička, 2006).

Po přestěhování squatterů sice přestal vycházet časopis A-kontra, ale zřídila se kancelář HOST (Hnutí občanské svobody a tolerance), která monitorovala fašistické aktivity a která podporovala odpůrce povinné vojenské služby, ale ob tři roky se kancelář přemístila do nových prostorů, zato se obnovila redakce časopisu A-kontra, i když ne na dlouho.

Zázemí Papírny také začal využívat i kolektiv Food not bombs. Roku 2000 se v prostorách konalo celorepublikové setkání anarchistických aktivistek a aktivistů. A nějakou dobu Papírna sloužila jako místo pravidelných schůzek ČSAF (Hanuš, 2009).

Městský úřad celou budovu zrekonstruoval, krom prvního patra a sklepa, na které měli squatteři smlouvu. Za poslední půl rok se najednou začali hromadit stížnosti od sousedních obyvatel a zásahy policie byly čím dál častěji. Papírna tedy zanikla, kvůli neustálému tlaku úřadů na přelomu let 2003 a 2004 (Růžička, 2009).

Ladronka

Břevnovský statek Ladronka byl 3. září 1993 obsazen partou mladých squatterů spolu s aktivisty anarchistické federace, kteří předložením projektu Autonomního sociálně-kulturního centra se snažili od samého začátku squat zlegalizovat. Statek byl ve vlastnictví Magistrátu hl. m. Prahy, nicméně byl již několik let opuštěn a volně přístupný.

Squatteři provedli na domě nejnútnejší úpravy a už po čtrnácti dnech uspořádali první výstavu. Na konci října pak zrealizovali první ročník dvoudenního festivalu, který se později stal tradicí (Obsad' a žij, 2005).

Zastupitelstvo hl. m. Prahy vydalo usnesení v platnosti od 1. ledna 1994, kterým svěřilo Ladronku do správy akciové společnosti Trade Centre Praha. Ta o rok později uzavřela smlouvu o užívání s Nadací Ladronka (sdružením založeným squatterry), která měla vypracovat projekt na rekonstrukci objektu a jeho další využití. V prosinci 1994 squatteři oficiálně předložili projekt „Autonomního sociálně - kulturního centra Ladronka“. V lednu 1995 správcovská společnost Trade Centre Praha, a.s. smlouvu vypověděla, protože ji Nadace údajně hrubě porušovala tím, že se v objektu zdržovaly cizí osoby (Bártová a kol, 2010).

Díky pomoci domácí anarchoautonomní scény, lidí ze sousedství a přátel i některých občanských iniciativ se rozjela se mohutná a do té doby nevídaná kampaň. Proběhla demonstrace, vytvořila se petice, konaly se veřejné diskuse, všude po Praze visely plakáty a na ulicích se rozdávaly informační letáky. Ladronka měla už dobře vybudované jméno v zahraničí a tak se dostalo i mezinárodní podpory, ať už formou podpůrných prohlášení či demonstrací před ambasádami ČR. Za měsíc se pod petici na podporu projektu sociálně-ekologického centra podepsalo přes 2 000 lidí, ze sousedství asi 300 podpisů a tím se kampaň stala vítěznou (Hanuš, 2009).

Ladronka je považována za nejznámější a nejaktivnější squat v České republice, který je známý téměř po celé Evropě. Squatteři se podíleli na zajišťování demonstrací, pořádali benefiční akce pro autonomní tisk, upořádali několik set hojně navštěvovaných kulturně-vzdělávacích akcí. Za dobu jejich sedmileté existence se uskutečnilo bezpočet happeningů a workshopů, fungovala zde také kavárna, bar, zkušebna, dílna. Ladronka musela odolávat nejen policejním raziím, ale také útokům ze strany neonacisticky orientovaných skinheads (Visinger, 2008).

Bártová a kol. (2010) tuto událost komentují takto. Na podzim roku 1996 se uskutečnila veřejná obchodní soutěž, kterou vyhrála soukromá firma Santé, která měla statek přestavět na exkluzivní zdravotnické středisko, společnost nakonec od smlouvy s městem odstoupila. Město vedlo jednání o poskytnutí náhradního objektu pro realizování projektu Nadace Ladronka a squatterům byly nabídnuty dva možné objekty. Ovšem problém nastal v tom, že jeden objekt již neexistoval a ve druhém se nacházeli nájemníci. Vystěhování nakonec proběhlo roku 2000, kdy byla usedlost vyklizena městskou policií na podnět radního Dvořáka.

V závěrečných dvou letech svého působení se Autonomní centrum sice vyprofilovalo spíše jako alternativní klub a podle mnohých anarchistů již Ladronka pomalu ztrácela svůj politický náboj, přestal zde fungovat infoshop a pořádaly se pouze koncerty, které postupem času stále více nahrazují apolitické technoparty. Z Ladronky se nakonec stal klub, za který se nemusí platit nájemné. Podobně to tak vnímali i sousední obyvatelé, kteří od sympatie přešli k nechuti. K tomu zčásti také přispěla antiglobalizační demonstrace v září 2000, a následné kampani v médiích, které vedly mimo jiné i k tomu, že veřejnost začala anarcho-autonomní aktivity vnímat negativněji než dřív (Obsad' a žij, 2005).

Totální konec Ladronky nastal příjezdem příslušníků městské policie a zásahové jednotky 9. listopadu 2000. Této akci se účastnilo přes padesát policistů, včetně zásahové jednotky, a čtyř požárních vozů. Záminka k této akci byla petice s podpisy místních občanů, kteří si stěžovali na hluk a nepořádek v okolí statku a nelegálního připojení k elektrickému rozvodu. Poté, co se podařilo vyrazit vstupní bránu, byla většinu squatterů zadržena. Čtyřem obyvatelům (z toho byly dvě dívky) se podařilo nakrátko zabarikádovat na půdě a potom ustoupit na střechu (Růžička, 2006).

Před Ladronkou se v odpoledních hodinách sešli sympatizanti alternativního způsobu života, kteří se symbolicky snažili zabránit vyklizení a povzbudit čtveřici na střeše.. celý záťah skončil kolem 18 hod, kdy obránci střechu opustili (Sborník textů o squattingu, 2005).

Milada

Mediálně známý squat Milada, který se nachází se v těsném sousedství vysokoškolských kolejí Matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze 8. Chátrající vila opuštěná od roku 1988 papírově neexistovala, neboť nebyla zanesena v katastru

nemovitostí. Vila byla určena k demolici a snad z nedostatků financí nebylo tomu tak učiněno (Růžička, 2006).

Visinger (2008) tuto událost monitoruje takto. Osquatování se uskutečnilo 1. května 1998 a během prvního roku na Miladě proběhlo několik policejních razíí. Nicméně squatteři uzavřeli dohodu o provozu kulturně-sociálního centra Milada s majitelem pozemku, kterým byl Ústav pro informace ve vzdělávání, za podmínky, že tam nebude páchána trestná činnost.

Milada ožila a její obyvatelé se začali angažovat jednak ve věci kulturní a jednak ve věci sociální. Postupem času bohužel původní kolektiv z domu odešel a s ním i aktivita. Nějakou dobu byl objekt obýván více méně apolitickými punkery, až pak okolo roku 2007 nabral squat nový směr s přílivem nových aktivistů. Na Miladě se opět začaly pořádat diskuse, výstavy, jednou týdně se uskutečňovaly veřejné freeganské večere (Hanuš, 2009). Od roku 2008 také začaly vydávat měsíčník Info Usurpa, který sledoval veškeré dění u nás i v zahraničí. Na jaře 2009 Ústav pro informace ve vzdělávání požádal zapsat Miladu zpátky do katastru nemovitostí. 30. 6. 2009 došlo k vyklizení Milady najatou bezpečnostní agenturou Prague security group, složená mimo jiné i z aktivních neonacistů (Hanuš, 2009).

4 Squatterství a sociální práce

V této Stěžejní kapitole se pokusím pojednat, zda je možné squatting považovat za sociální problém a tím pádem za oblast pozornosti sociální práce. V první části se zaměřím na definování a vymezení sociální práce v tomto kontextu. V druhé části budu pojednávat o squattingu z pohledu bezdomovectví a charakteristice rizik s tím spojené. V poslední části této kapitoly se pokusím nastínit uplatnitelnost přístupu a metod.

4.1 Definice a cíle

V odborné literatuře nalezneme celou řadu pojetí sociální práce, která se více či méně od sebe liší, ale často se také doplňují.

Sociální práce se opírá o tři opěrné body.

Prvním bodem jsou myšleny zákony, předpisy a povinnosti, neboli normy společnosti ať už psané či nepsané. Jedná se tedy o společenská pravidla, standardy představující přípustné hranice ve vztazích mezi lidmi, které příkazují nebo zakazují se jimi určité chování pro konkrétní situaci (Úlehla, 1999).

Druhým bodem, o který se opírá sociální práce jsou způsoby chování, jednání, myšlení, postoje, názory, přání, styly života, které z člověka tvoří klienta. „Obecným důvodem, proč se člověk stane klientem, je, že se jeho způsoby nesrovnávají s normami společnosti.“ (Úlehla, 1999, str. 24).

Třetí z nich je nutný k vyvážení a stabilizaci dvou předchozích. Profesionální odbornost pracovníka a umění být prostředníkem mezi normami a klienty (Úlehla, 1999).

Mezinárodní etický kodex sociální práce přijal roku 2004 výstižnou definici, která vyjadřuje zejména podporu sociální změny, řešení problémů v mezilidských vztazích a posílení a osvobození lidí za účelem naplnění jejich osobního blaha. Sociální práce má zasahovat tam, kde dochází k interakci lidí a jejich prostředí. Základem sociální práce jsou principy lidských práv a sociální spravedlnosti (Nečasová, 2004).

Řezníček (1994) říká, že klient má právo žít životem podle vlastních představ. Sociální pracovníci hodnotí a posuzují danou situaci a poukazují na důsledky problémového jednání. Přesto musí respektovat svobodného rozhodnutí klienta, jemuž

může nabídnout aktivní spoluúčast na jeho spolurozhodování nebo jednání zprostředkováním možných alternativ.

Matoušek vidí v sociální práci společenskovední disciplínu, tak i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů jednotlivců, rodin, skupin a komunit. Sociální práce se opírá o společenskou solidaritu a naplňování individuálního lidského potenciálu (Matoušek, 2008).

Naproti tomu existují definice vycházející z konceptu sociálního fungování, ke kterému se v současné době častěji přiklání více autorů jako například Payne, Sheafor, Horejsi a Horejsi či Navrátil. V sociální práci vidí profesionální aktivitu zaměřenou na podporu nebo obnovení sociálního fungování (jedince, skupiny či komunity) v situaci, kde je taková potřeba vnímána a vyjádřena. Sociální práce má měnit a vytvářet sociální podmínky tak, aby tohoto cíle bylo dosaženo (Navrátil, 2001).

Sociální fungování je zjednodušeně vymezováno jako soulad mezi možnostmi a potřebami jedince a požadavky prostředí, či naplňování rolí člověka ve společnosti. „Cílem není pouze vyvolávat změnu na straně klientů, ale také na straně jejich prostředí.“ Tím může být např. rodina, škola, zaměstnání, komunita, společnost či stát (Janebová, 2007, s. 72).

Sociální pracovník je diplomat, který musí umět vést dialog mezi tím, co chce společnost ve svých normách, a tím, co si přeje klient na úrovni kooperace rovnocenných partnerů (Úlehla, 1999).

Cíle a poslání sociální práce se přirozeně liší v závislosti na historickém, teoretickém, společenském a kulturním konceptu, ale bezpochyby i v závislosti na cílové skupině (Navrátil, 2001).

Jde tedy bezpochyby o nikdy nekončící proces. V dnešní společnosti se objevují nové životní situace a na druhé straně ty staré mohou měnit svůj význam. Je nezbytné, nové problémy evidovat, ale i analyzovat a co je nejpodstatnější, hledat nové možnosti jejich řešení.

Americké asociace sociálních pracovníků uvedla tyto praktické cíle sociální práce:

1. podpořit schopnost klienta řešit problém, adaptovat se na nároky a rozvíjet se;

2. zprostředkovat kontakt s agenturami, které mu mohou poskytnout zdroje, služby a potřebné příležitosti;
3. napomáhat, aby systémy podporovaly klienty humanitním způsobem a efektivně;
4. rozvíjet a zlepšovat sociální politiku (Zastrow, 1995 podle Matoušek a kol., 2008, s.13).

4.1.1 Sociální problém

Soužití lidí ve společnosti je zatíženo různými konflikty a problémy, z nichž jenom některé získávají význam a status sociálního problému. Neexistuje všeobecně uznávaný výčet kritérií, na jejichž základě by bylo možno vymezit, co je sociální problém a co nikoliv (Navrátil, 1998).

„Problémem je určitá obtížnost, otázka, stimul, či nepříjemná situace, která volá po nápravě, přičemž nejsou aktuálně k dispozici nástroje k řešení.“ (Veselý, 2005, s.12).

Teorie hodnotového konfliktu a labelingu v pojetí Herberta Blumera (1975) umožňuje zachytit sociálně konstruktivistický aspekt definice sociálního problému. Sociální problém se vyznačuje určitým stavem, který je definován významným množstvím lidí jako odchylka od určité normy, kterou společnost obecně sdílí (Navrátil, 1998).

Obvykle lze sociální problém charakterizován tím, že přesahuje osobní situaci, zasahuje větší počet lidí a vyžaduje řešení. K jeho řešení je možné přistupovat různými způsoby a není vždy předem jasné, který z nich je lepší. Jeho vymezení není obecně akceptováno, vždy se vyskytnou aktéři, kteří je zpochybní nebo odmítnou.

A proto v sociální práci může nastat dilema. Ten kdo definuje situaci, jako problém připouští, že některé intervence mohou být klienty nevyžádané. To znamená, že klient a ten, kdo pojmenoval problém a vyžaduje (a často také hradí) řešení, nejsou vždy jedna a tatáž osoba. (např. představitelé obce jako zaměstnavatelé terénního pracovníka mohou mít zcela jinou představu o řešení situace než squatter, který obývá obecní objekt) (Nedělníková, Gójová, 2008).

O tom pojednává i Bednářová a Pelech (2003, s.25) „Konkrétní konflikt skupiny se společností nemusí být jejími členy jako konflikt vnímán. Jde často o způsob jednání, jenž je pro okolí ohrožující nebo obtěžující, avšak sama skupina ho považuje za normální.“

V mnoha případech squatteři na svém počínání nevidí nic špatného, obhajují tento způsob života a i vyzývají ostatní lidi, aby i oni neplatili nájemné a osquatovali prázdný chátrající objekt, ve kterém mohou bydlet. To dokazuje i projekt nazýván squatterská realitka, kde iniciátoři „nabízí“ vytypované domy. „Bydlení levněji, než jste si kdy dovedli představit, bydlení pro všechny a zadarmo!“ Takto zní jedna z uvítacích vět na webových stránkách, které pro tento účel vytvořili.

Dalších z důvodů, proč se domnívat, že tato subkulturní mládež zaslouží pozornost sociální práce je i fakt, že také často vznikají konflikty mezi squatterry a okolím a jsou ohroženy dalšími riziky, které budu zmiňovány níže.

4.2 Squatting z pohledu bezdomovectví

V odborné literatuře zabývající se sociální prací se samotný squatting příliš neobjevuje a pokud ano, je spjat s bezdomovectvím. Squatteři jsou řazeni mezi potenciální bezdomovce neboli rizikové skupiny ohrožené bezdomovectvím žijící v nejistém či nevyhovujícím prostředí.

FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci) vytvořila mezinárodní definici, která uvádí: „Bezdomovectví je absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou ti lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.“ (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s.21).

O bezdomovectví nemluvíme jen ve vztahu s bydlením, ale jde i o určitý způsob života (ne však životní styl). Je to proces marginalizace spojený nejen se ztrátou bydlení (přístřeší) a s chudobou, ale zejména s neschopností nebo neochotou podílet se na standardním společenském životě (Davidová, Gojová, Gojová, Melšová, Tkadlečková, Antoni, Giampaoli, Kvasnička, Pěnkava, Polák, Sejbal, 2010).

V této souvislosti vyvstává otázka, zda bezdomovectví, respektive squatting jakožto forma bezdomovectví je dobrovolná?

Dobrovolné a nedobrovolné bezdomovectví je diskutabilní pojmem a řada odborníků ho odmítá. Za proklamacími bezdomovců o dobrovolné volbě se může skrývat rezignace a způsob, jak se psychicky vyrovnat s danou situací a pádem na dno společnosti. Na základě poznatků od poskytovatelů sociálních služeb pro bezdomovce

je možno soudit, že podíl dobrovolných bezdomovců v České republice nepřesahuje více než 5 až 10 % (Nedělníková, Poláčková, Dosoudilová, Gójová, Bradová, Pavlisková, Klamková, Kóttnerová, Francuchová, Kokyová, Hloušek, Červeňák, Černá, 2007).

„Dle různých průzkumů se opakovaně ukázalo, že málokdo se chce stát bezdomovcem dobrovolně, z vlastního rozhodnutí – jak se někdy traduje – nýbrž, že se to může stát komukoliv.“ (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008, s.30).

S tímto souhlasí i Hradečtí (1996) a bezdomovectví vymezují jako situaci, která není věcí individuálního výběru, jak mnozí tvrdí a snaží se tento fenomén negativně stigmatizovat.

Oproti tomu rakouský sociolog Girtler má opačný názor, který bezdomovce považuje za subkulturu navazující na prastarou kulturu žebráků a vagabundů. „Cítili se nadřazení usedlé kultuře pracujících lidí a dělali si z ní legraci.“ (Girtler, 2001, s.51). Odmítáním práce nebo jejím zesměšňováním se člověk lépe vyrovnává se stigmatem líného a tudíž neplnohodnotného člověka. O to víc si zaslouží respektu a úcty u svých kolegů. Girtler (2001) se v podstatě domnívá, že bezdomovectví je záležitostí dobrovolného rozhodnutí.

Jak už bylo zmíněno v předešlé kapitole, squatting může mít základní dvě podoby. Bártové a kol. (2010) tyto dvě podoby rozděluje na angažovaný a bezdomovecký squatting. Angažovaný squatting je velice často spojen s určitou životní etapou a tento sklon k nekonvenčnímu způsobu života je dobrovolný.

Uvážíme-li dobrovolnost bezdomovectví právě z hlediska jednotlivých věkových skupin, nejčastěji narazíme na kategorii mladých lidí. Sklon k nekonvenčnímu způsobu života přijatý jako řešení problému je zcela pro tuto věkovou skupinu typický. Zahrnuje zejména adolescenty hledající svou identitu, kteří opustí rodičovskou ochranu a snaží se najít nezávislost mezi mladými. Nebo naopak zde nejdeme adolescenty s problematickým rodinným zázemím či případně bez zázemí (jedinci, kteří v 18 letech opouštějí dětské domovy nebo pěstounské rodiny) (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008).

Neexistují ucelená data o počtu a struktuře složení bezdomovců. Dle odhadů odborníků tvoří mladí lidé do 25 let 15% celkové bezdomovecké populace. Většinou mají zkušenosti s institucionální výchovou anebo pocházejí z rozvrácených či

nefunkčních rodin. Často se jedná o muže s žádnou či nízkou kvalifikací s drogovou historií, s nízkými sociálními dovednostmi (Dizdarevič, Růžičková 2010).

Samotní squatteři říkají, že je to místo, kde vyrostla spousta lidí, který nikdo jiný nikde nebral. Ať už kvůli názorům, kvůli povaze, nebo přišli z dětských domovů (Slačálek, 2005).

Dále se může jednat o mladé lidi, kteří si na bezdomovce „hrají“, často se jedná o vyhrocený generační spor. Dobrovolné bezdomovectví se víceméně netýká dvou velkých skupin a to dětí a seniorů (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008).

V České republice několika generační squaty neexistují, málokterý rodič s dítětem chce podstoupit riziko, že je můžou každou chvíli vyhodit z bytu. Na rozdíl od Západu, kde squaty fungují jako komunitní bydlení je squatting pro rodiny běžnou záležitostí. Děti pak koneckonců nevychovávali jen biologičtí rodiče, ale i ostatní obyvatelé (Slačálek, 2005).

Z výše uvedeného je jisté, že squatting jakožto forma bezdomovectví je otázkou jisté dobrovolnosti. Dobrovolnost nalezneme právě u mladé generace, která se snaží vymanit se z konvenčního života a zařadit do určité subkultury jako je právě squatting.

Avšak druhý důvod, proč se někdo rozhodne squatovat je taková situace jedince, která vyžaduje extrémní řešení a squatting představuje nejdostupnější strategii bezprostředního přežití. V tomto ohledu lze polemizovat, zda i tady se dá ještě mluvit o jisté dobrovolnosti či o skupině mladých bezdomovců.

Zkušenosti sociálních pracovníků říkají, že dochází spíše k nárůstu skupiny mladých bezdomovců. Značná část mladých lidí pochází z dětských domů a chybí jim záchranná síť rodinných kontaktů.“ (Lux, Mikeszová, Sunega, 2010, s.43).

Je možno konstatovat, že tento alternativní způsob života je otázkou určitého období pro ty jedince, kteří se chtěli vymanit z rodičovské ochrany, autorit nebo systému. Postupem času se přesto mnohdy zařadí do života většinové společnosti, začnou platit nájem, zřídí si bankovní účet...

4.2.1 Rizika a jejich specifická

V praktickém životě jsou důvody proč squatovat smíšené a bezpochyby jsou všichni squatteři vystaveni rizikům se svými specifiky. Squatteři jsou ohroženi

například sociálně patologickými jevy, stigmatizací a konečně i faktem, že tento způsob života dokáže řešit vlastní bytovou situaci pouze dočasně.

Hradečtí (1996) popisují squatting jako vždy nejistým, nezákonným, dočasným bydlením v extrémně špatných podmínkách, ukrývající jednoznačné bezdomovectví.

Bezdomovectví se obecně považuje za sociální deviaci z mnoha důvodů. Způsob života se výrazně odchyluje od obecně akceptovaných společenských norem, jako je specifická vizáž, nedodržování hygieny, drobná neorganizovaná kriminalita z nouze a zejména spjatost se sociálně patologickými jevy (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008).

„Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání...“ (Pokorný, Telcová, Tomko, 2003, s.186)

Subkultury nelze přímo patologizovat, a však musíme konstatovat, že někteří její členové mají k sociálně patologickým jevům a kriminalitě velmi blízko (slabikář).

Osoby v nezákonně obsazených budovách jsou vystaveny především těmto rizikům s různými specifiky:

- většinou naprosto nevyhovující bydlení,
- větší míra zdravotního rizika (návykové látky, různé formy infekčních onemocnění),
- trestná činnost,
- sociální vyloučení. (Gojová ,Sobková, Nedělníková, Mastná, Zajdánková, Hradecký, Malinová, Zimmermannová, Černá, 2008).

Nevyhovující bydlení: obsazené budovy jsou většinou dlouhodobě opuštěné a chátrající. Obvykle potřebují nutnou rekonstrukci s vysokými náklady, kterou squatteři nejsou schopni zajistit. Objekt bývá v havarijním stavu: zničená střecha, podlahy a stropy, rozbitá okna, vlhkost, nedostatek soukromí, špatný stav elektroinstalace, chybějící napojení na inženýrské sítě a především omezený přístup k pitné vodě. Squatteři zajistí nejnnutnější opravy v rámci svých možností, nicméně tyto opravy nejsou většinou dostačující.

Zdravotní rizika: jsou spojeny s nevyhovujícím bydlením, špatné hygienické podmínky, okolí objektu je většinou zamořeno zvířecími, ale i lidskými exkrementy, hrozí riziko nákazy infekčními chorobami. Nebezpečí hrozí i v užívání návykových látek a to především lehkých drog, které squatteři považují za součást životního stylu. Stres, nedostatek spánku,..

Trestná činnost: jednoznačně porušují § 208 trestního zákona č.40/2009 Sb., Nadále se pohybují na hranici ilegality, jelikož sebrání jídla vyhozeného do kontejneru supermarketu je považováno za krádež. Černý odběr energie je dán faktem, že squatteři nemohou být právně považováni za uživatele objektu a nemožností získání legálního přístupu energie. Trestná činnost se týká i zákona o přestupcích č. 200/1990 Sb. § 30 o užívání návykových látek.

Sociálního vyloučení: někteří squatteři se nechtějí zařadit do pravidelného pracovního režimu a nechat si od někoho přikazovat, co mají dělat. Dalším důvodem je i fakt, že vydělané peníze jsou odváděny z velké části státu. Nepracující ztrácejí pracovní návyky, často jim pak chybí pracovní zkušenost. Pracují buďto přímo na squatu, brigádně nebo na černo, kde dostanou čistý zisk.

Nebezpečí lze spatřovat v návyku na tento styl života a v nemožnosti pozdější integrace (Štěchová, Luptáková, Kopoldová, 2008).

4.2.2 Stigmatizace

Společnost určuje hodnoty, vzory a ideály, formální i neformální pravidla a vzorce chování, tak jak je daná společnost od jedince očekává (Sekot, 2010). Člověk je pak posuzován právě v rámci těchto pravidel, společnost mu poskytuje zpětnou vazbu, informaci o jeho sociální pozici a hodnotě. Člověk, který je něčím odlišný, bývá negativně hodnocen, obtížněji akceptován a získává nižší sociální status (Vágnerová, 2004). Většinová společnost často vnímá příslušníky subkultur jako podivné lidi či jako extremisty a devianty. V naší společnosti se vždy najdou jedinci, kteří budou mít z něčeho neznámého nebo odlišného strach či despekt a na základě určitých podobných rysech budou jednotlivé členy subkultur řadit do subkultur jiných (Marádová, Žižka, 2008).

Pokud se tedy jedinec bude určitým způsobem odlišovat od ostatních, bude se potýkat s tím, co nazýváme stigmatizací. Odlišnost vyvolává nejistotu a v souvislosti s ní i další nepříjemné pocity ať už ze strany menšiny, tak i ze strany většiny.

Tomuto tématu věnoval značnou pozornost E. Goffman, který uvádí: „Stigma - situace, kdy je jedinec vyloučen z plného společenského přijetí.“ (Hoffman, 2003, s. 7). Goffman také rozděluje tři základní typy stigmat. Prvním jsou různá tělesná odlišení, druhým pak vady charakteru, kdy jsou tím myšleny např. duševní poruchy, zhoubné návyky, homosexualitu, alkoholismus, nezaměstnanost a radikální politické projevy. Posledním typem jsou myšleny kmenová stigmata rasy, národa a náboženství. Z předchozího rozdělení vyplývá, že existuje stigma, které jedince diskredituje, protože je zjevné (např. tělesné postižení, etnikum) a stigma, které by diskreditovat mohlo, ale jeho příznaky nejsou v běžné interakci patrné. (Goffman, 2003). Hartl, Hartlová (2000, s.565) vnímají stigmatizaci jako „společenský předsudek vůči někomu, jemuž jsou pak přiřazovány záporné vlastnosti,“ negativní hodnocení vůči jedinci či skupině. Stigmatizace mění roli jedince, jeho sociální status a v důsledku toho mnohdy i jeho identitu, tato změna se projeví i asymetrií ve vztahu. Postoj veřejnosti zahrnuje i očekávání určitého chování, neochotu vyslechnout jeho názor, který je předem považován za nepodstatný (Vágnerová, 2004).

Goffman (2003) ale upozorňuje i na stigmatizované jedince, kteří mohou reagovat i tak, že se od široké veřejnosti oddělí úmyslně a úplně a stigmatizovanou činnost naopak vystavují na odiv.

Napadá mě tedy otázka, jsou squatteři zmíněnou Goffmanou stigmatizovanou skupinou?

Pokud budeme brát v potaz squatterskou filosofii, která odmítá kapitalismus, konzumní myšlení, kulturu, zábavu, umění, výrobky trhu a uniformalitu, pak je zřejmé, že squatteři se sami od majoritní společnosti stigmatizují. Přesto despekt vůči této skupině je zřejmý a vzájemně se posiluje díky způsobu, jakým se společnost dívá na projevy alternativního života, třeba právě na recyklaci zboží všeho druhu. Společností jsou často stigmatizováni do role nepřizpůsobivého občana.

Stigmatizace vede k sociálnímu vyloučení (exkluzi). Touš (2007) charakterizuje sociální vyloučení jako proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsněni na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Obecně sociální exkluzi chápeme jako určitou formu izolace vyloučené sociální skupiny, která má za následek omezení této skupiny v přístupu ke kulturnímu a sociálnímu kapitálu společnosti a omezení v participaci na běžném sociálním životě.

Squatterři jsou většinou schopni uplatňovat svá práva a jednak se aktivně participovat na životě společnosti.

4.2.3 Média a předsudky

Nicméně, i když se squatterři pravděpodobně sami stigmatizují, společnost o nich má zkreslené představy, jejíž příčinou jsou hlavně masmédiá. Snad největší část toho, co známe o světě, nám bylo zprostředkováno médii. Média často ovlivňují chápání většinové společnosti a často se podílejí na vytváření stereotypů. Podle mého názoru jsou pro média atraktivní lidé, kteří provokují svou vizáží. Přidá-li se k tomu ještě to, že zastávají rozdílné názory než většinová společnost, pak je tato zkreslená odlišnost nejen poutavá, ale zároveň výdělečná pro televizní stanice i tisk. Ve společnosti pak vznikají mýty a rigidní předsudky vůči jednotlivým subkulturám.

A to se děje i v případě squatterů. Pokud média přinesou zprávu o tom, že se skupina squatterů nachází v cizím objektu, který nechťejí opustit, člověk z maloměsta nejen, že si sám nebude ověřovat do jaké míry je informace pravdivá, ale také se přikloní k většinové společnosti a celé squatterské hnutí ihned zavrhne a na základě mediálního obrazu si vytvoří předsudky vůči této skupině lidí.

Předsudky, které se šíří o squatterech se dají shrnout do několika bodů:

- Obyvatelé squatu jsou feťáci
- Žijí v otřesných podmínkách a špíně
- Nepracují a pobírají sociální dávky

Ze zmíněných důvodů a rizik, je odůvodněné se domnívat, že squatterři budou potřebovat, které sebou přináší squatting, je pochopitelné, že squatting si zaslouží pozornost sociální práce.

4.3 Squatterři jako netypická cílová skupina sociální práce

Podstatou této podkapitoly méj bakalářské práce, která se věnuje squatterům jako netypické cílové skupině sociální práce, je vymezit a popsat základní metody a přístupy a jejich uplatnitelnost.

Vyjdeme-li z definic sociální práce role sociálního pracovníka by měla spočívat v roli diplomata, který dokáže konfrontovat klienta s požadavky společnosti, ale zároveň akceptovat jeho životní styl.

Současně je taktéž úlohou sociálního pracovníka usilovat o společenskou změnu, protože přinejmenším některé potíže, s nimiž sociální pracovníci bojují, vycházejí z nedostatků v zákonech či v rozdělování společenských zdrojů. Sociální pracovníci mohou a mají ovlivňovat zákonodárny proces, poskytovat údaje o těchto nedostatcích (Nedělníková, Gójová, 2008).

4.3.1 Sociální prevence

MPSV definuje sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb., jako „činnost nebo soubor činností zajišťující pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou jím ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivých sociálních situací a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (§ 53 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

Prevence se nejčastěji dělí podle toho, na kterou cílovou skupinu je prevence zaměřena.

Primární prevence

Je cílená na zdravé fungování celé společnosti. Soustředí se zejména na děti a mládež, která není zasažena negativními jevy, případně se orientuje na jedince, které jsou poruchami sociálních procesů a institutů ohroženi. (Bednářová, Pelech, 2003)

Sekundární prevence

Sekundární prevence svojí pozornost soustředí na osoby rizikové, potenciálně ohrožené zvýšeným rizikem sociálního selhání a nositeli negativních jevů (Matoušek, 2008).

Terciární prevence

Terciární prevence se obecně užívá u osob, u kterých k sociálnímu selhání už došlo (Matoušek, 2008). Je zaměřena na předcházení recidivy, prohlubování sociálního vyloučení u jedinců, kteří jsou nositeli negativního chování. (Bednářová, Pelech, 2003)

Terénní sociální práce jako oblast sekundární prevence

Terénní programy jsou vymezeny zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 69 jako terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života (Zákon o sociálních službách 108/2006, § 69, odst. 1).

V obecné rovině lze za cíle terénní sociální práce považovat prevenci sociálního vyloučení, prevenci sociálně rizikových jevů, sociální začleňování, mírnění negativních důsledků a rizik životních situací klientů, včetně jejich dopadu na společnost, pomoc klientům získávat sociální kompetence, předávání informací. Konkrétní cíle, které by sociální služba měla naplňovat, vymezuje uživatel ve spolupráci s pracovníkem (Nedělníková a kol., 2007).

Terénní práce patří mezi klíčové oblasti služeb sociální prevence, je to však pojem obecný, zahrnující streetwork či asistentskou službu v terénu. Streetwork je anglický výraz představující v překladu sociální práci na ulici. Ulicí je myšleno otevřené neinstitucionalizované prostředí, a to zastřešené i nezastřešené (Bednářová, Pelech, 2003). Mimo jiné se dále setkáváme s pojmy jako mobilní sociální práce, kontaktní práce či terénní sociální práce. Terénní sociální pracovník je nazýván streetworker (Jedlička, 2004).

Streetwork je definován způsobem práce a cílovou skupinou, o níž se zajímá. Dělí se podle orientace na dva druhy a to specifický a nespecifický. U specifického streetworku je klientem osoba s jedním jasně definovatelným problémem (užívání drog, prostituce). Nespecifický streetwork se zaměřuje přímo na člověka s rizikovým chováním, jenž má většinou více forem a není jednoduše určitelné (Nedělníková a kol., 2007). „Cílová skupina je definována především podle znaků vztahujícím se k osobám klientů. Těmito definičními znaky mohou být např. věk, pohlaví, příslušnost k národnostní, etnické skupině, subkultuře apod.“ (Staníček, Syrový, Éthum, 2003, s. 68).

Podle standardů sociální práce v České republice je streetwork součástí tzv. kontaktní práce, kterou tvoří komplex nízkoprahově orientovaných služeb (Bednářová,

Pelech, 2003). Pojem nízkoprahový označuje možnost poskytnout klientovi pomoc anonymně, bez nutnosti jeho identifikace a ověření totožnosti (Bednářová, 2008).

Metoda streetwork představuje aktivní vyhledávací, doprovodnou a mobilní sociální práci. Vyhledávací terénní sociální práce se zakládá na kontaktování klientů v jejich přirozeném prostředí. Doprovodná funkce spočívá v poskytování pomoci a podpory při zvládnání náročných situací. A mobilní znamená schopnost pracovníka měnit místo svého působení v závislosti na přemístění klientů (Bednářová, Pelech, 2003).

Streetworker nabízí klientům široké spektrum služeb. Zásadní službou je kontaktní práce, která má vytvořit vzájemnou důvěru a podmínky potřebné pro rozvíjení kontaktu a poskytování dalších služeb (Herzog, 2007).

V obecné rovině se streetwork nejčastěji orientuje na specifické cílové skupiny členěné podle znaků, typických pro jejich životní styl. Jsou to zejména:

- lidé závislí na návykových látkách, patologičtí hráči
- děti na ulici, děti ulice,
- mladí „somerpunkeři“,
- prostitutky a homoprotituti,
- skupiny jednostranně specificky orientované mládeže (skinheads, hooligans),
- mládež z alternativních skupin (squatteři, punkeři, graffit),
- bezdomovci. (Bednářová, 2008)

Fáze

Prvním krokem je monitoring neboli o podrobnou analýzu lokality se všemi prvky, které jí utvářejí. Streetworker pozoruje okolí, definuje cílovou skupinu a formuluje si možné nabídky, které by mohl svým budoucím klientům nabídnout. Další etapa je vyhledávání a oslovování jedince pohybující se ve zmapované lokalitě s určitými prvky protispolečenského chování. Následuje fáze kontaktu, která je nejobtížnější z důvodů navázání vztahu, který umožní spolupráci. Nakonec dochází k odborné pomoci a podpoře (Nedělníková a kol., 2007).

4.3.2 Sociální práce se subkulturou

Při sociální práci se subkulturou jsou cílovou skupinou skupinky a jednotlivci uvnitř konkrétní subkultury. Subkulturní prostředí, poskytuje pouhý rámec. “Konkrétní zakázky se uzavírají na základě konkrétních požadavků s konkrétními jedinci, popř. skupinami.“ (Srový 2007, s.104). Sociální práce má smysl u jedinců, kteří nejsou se subkulturou spjati „na život a na smrt“ a spíše ji prožívají (neuvědoměle) jako etapu svého života.

V sociální práci cílenou na subkulturní skupiny je nutný přirozeně aktivní a dlouhodobý kontakt, průběžná informovanost o dění uvnitř skupin, ale i celkového kontextu kultury mládeže. Klíčové události jako demonstrace, diskuse a nové subkulturní trendy jsou významné pro následující práci uvnitř konkrétní skupiny. V podstatě sociální pracovník využívá informace, které procházejí sítí kontaktů a rozhovorů s lidmi, dlouhodobých procesů a zlomových událostí na pozadí odborné literatury, oficiálních a subkulturních médií. Pomyslné síto kontaktů a informací vytváří prostor pro vlastní klientskou a subkulturní práci. Smyslem práce není nonkonformní skupiny dovést k rozkladu či paralyzovat. Cílem je v dlouhodobém horizontu mapovat vnitřní potřeby a trendy, a ty činit zjevnými. Potřeby, které jsou tvůrčí, je možné a nutné posilovat (Srový, 2007).

Čtyři přístupy v rámci subkulturních skupin:

1. Přístup přirozenosti

Snahu o respektování cílového prostředí, procesů a klientů. Sociální pracovník se vzdává nároku na změnu. Změna v životě klienta a subkulturní skupiny není automatickou záležitostí, vychází především z jejich potřeby, popřípadě ze vzájemně dohodnuté zakázky. Potřeba sociální práce v terénu, zahrnuje návštěvy stěžejních míst spojených se životem jedinců a subkulturních skupin (kluby). Kladen důraz na vlastní pohyb sociálního pracovníka v takovémto prostředí, oproti vytváření programů cílených na subkulturní skupiny.

2. Krizová terénní práce

Součástí života jsou konflikty jak osobní, mezilidské, tak i společenské. Být včas na správném místě obnáší vysoké nároky na čas a analýzu informací, ale zde je

podstatné účastnit se většiny stěžejních subkulturních akcí cílových skupin a v případě konfliktních situací tyto situace přímo vyhledávat a v rámci možností intervenovat.

Ze strany sociálního pracovníka existují však situace, při kterých není vhodné vstupovat do konfliktu (při zásazích Policie ČR, v případě některých intersubkulturních střetů). Intervence v krizových situacích obnáší vysoké nároky na osobnost sociálního pracovníka, ale i na jeho celkové postavení a míru autentického respektu, který budí. Základem vícestranného respektu je nestrannost.

3. Přístup nezaujatosti a strukturovaného vidění subkultur

Paušální hodnocení nonkonformních skupin ze strany většinové společnosti, represivních složek a někdy i odborné veřejnosti posiluje sociální vyloučení a radikalizaci těchto skupin. Základní chybou sociálního pracovníka je paušalizace, zaujaté vidění subkulturních skupin a nerespektování jejich vnitřního členění v kontextu politických a subkulturních ideových proudů.

4. Přístup ochrany informací

Pro subkulturní skupiny a jejich členy je ochrana jejich subkulturního teritoria významná. Sociální pracovník by toto měl do určité míry ctít. Zodpovědné nakládání s informacemi o klientech a s citlivými „neveřejnými“ informacemi je podmínkou úspěšné akceptace sociálního pracovníka (Syrový, 2007).

Pokud se zaměříme na problémy squatterů v souvislosti s riziky vyplývajících z životního způsobu, konfliktního chování a způsobů spojených se životem v subkultuře, činnost sociálního pracovníka by měla směřovat zejména k následujícím cílům:

- 1/ *snižování bezprostředních zdravotních či sociálních rizik* (sociálně patologické jevy, přenos epidemických infekčních onemocnění, užívání omamných látek)
- 2/ *minimalizace rizik z různých druhů interpersonálních konfliktů* (zvládání vyhocení sporů mezi členy komunity, mezi partnery, pomoc při vyjednávání s úřady)
- 3/ *řešení problémů a zejména jejich identifikace a přijetí klientem* (popírání přítomnosti obtíží je obvyklým postojem a obranným mechanismem)
- 4/ *snižování marginalizace a nebezpečí nepřiměřeně paušálního hodnocení* (obhájení jejich práva, mediace při jednání s představiteli místní komunity)

5/ *stabilizace nepříznivé situace a rozšíření životních možností a příležitostí:* (možnost azylového bydlení, zprostředkování s pracovními agenturami) (Klíma, Jedlička, 2007).

4.3.3 Sociální pracovník jako mediátor

Cíl sociálního pracovníka by měl v podstatě směřovat ke kompromisu požadavků squatterů a společnosti. Squatteři poukazují na problém bytové politiky a squatting prezentují jako alternativní možnost řešení. Sociální pracovník v tomto ohledu může působit jako mediátor. Právo na bydlení je kodifikováno jako lidské právo ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Přesto má mnoho lidí problém si najít vyhovující bydlení a někteří z nich se nakonec stávají osoby bez domova. Dostupné sociální bydlení není prakticky k dispozici a tržní nájemné je vysoké.

V otázce zajištění bydlení by se měly angažovat nejen státní orgány, ale i soukromý sektor, nevládní organizace, včetně partnerských organizací a subjektů mezinárodního společenství. V České republice neexistuje zvláštní právní úprava minimálních standardů pro přiměřené bydlení. Schází také podrobná právní regulace sociálního bydlení (MPSV, nedatováno).

Za politiku bydlení, rozvoj domovního a bytového fondu a otázky nájmu bytů odpovídá ministerstvo pro místní rozvoj. Odpovědnost tedy nesou samy obce v rámci své samostatné působnosti. Sociální bydlení zůstává v mnoha městech a obcích tabuizováno, případně degradováno na tzv. holobyty (Hradecký, 2006).

Řešením je vytvoření nových národních programů pro zajištění výstavby a nabídky nájemního či sociálního bydlení ve městech a zákon upravující obecně závazná pravidla pro sociální bydlení, včetně úpravy jejich kontroly a dodržování.

Bezpochyby nejdůležitějším krokem, jak zabránit sociální exkluzi, je motivace měst a obcí k řešení bytové problematiky (MPSV, nedatováno).

Motivace měst a obcí je jedna z možností sociálního pracovníka, jak řešit squatterskou iniciativu. Forma komunitního bydlení není věcí neznámou, v České republice se tato forma řešení bytové problematiky osvědčila například v projektu Komunitní bydlení Brno.

Sociální pracovník by si měl klást otázky ohledně své pozice mezi klientem a společností. Jestliže neoprávněné obsazování objektu je nezákonné, a dochází pak ke

kriminalizaci squatter, je tedy na místě sociálního pracovníka se postavit do role „advokáta“ a začít vyjednávat s představiteli lokality o zřízení legálních prostor pro vytvoření sociálně kulturního centra. Zřízení legálních míst ovšem vyžaduje mnoho činností, od komunikace se squattery, přes komunikaci s úřady a médií, uschopňování úředníků při vyřizování a jednání se squattery. Nezbytná by byla formulace podmínek a kritérií, za jakých by bylo možné squatting tolerovat, případně posunout do legální roviny uzavřením smlouvy s městem, obcí či jiným vlastníkem.

Podmínky a kritéria by se měla týkat především vhodných prostor. Povolení obydlet objekt, u kterého je prokazatelně jisté, že je řadu let nevyužívaný, nutno zohlednit technický stav budovy, lokalitu. Nezbytné by musely být i registrační povinnosti, dokumentace objektu před osquattováním. Neměl by chybět smysluplný projekt přínosný pro společnost předložený squattery.

Sociální pracovník by měl přispívat ke zlepšení komunikace a řešení problémů mezilidských vztahů ve společnosti. Nahlédnutí do života squatterů by mohlo být prostředkem pro zlepšení komunikace mezi touto subkulturou, zastupiteli obcí, měst či represivními složkami.

Závěr

Snahou mojí bakalářské práce s názvem Squatterři jako netypická cílová skupina sociální práce, bylo pojednání, zda squatting můžeme považovat za sociální problém a tím pádem za oblast pozornosti sociální práce.

Z tohoto důvodu jsem práci rozdělila do čtyř větších kapitol. První kapitola nastiňuje politické klima, které dalo podnět pro rozvoj subkultur. Definuje, co samotná subkultura znamená a jaké jsou její znaky. Nadále tato kapitola poukazuje na extremismus, se kterým je squatting mylně spjat a nastiňuje problém v chápání tohoto pojmu. Nakonec vyjasňuje nejdůležitější pojmy pro pochopení squatterské ideologie.

Ve druhé kapitole se věnuji samotnému squattingu, poukazuji na jeho duplicitu a charakteristiku squatterů, jejich motivaci a principy na kterých stojí. Neopomím ani jejich konkrétní aktivity realizované v sociálně kulturních centrech, komunitní život a bytovou politiku a sní související gentrifikaci. V neposlední řadě zmiňuji právní a legislativní rámec.

Kapitola číslo tři se zabývá historií neoprávněného obsazování cizích nemovitostí a následně konkrétními squaty v České republice, které se výrazně zapsaly do historie squattingu.

Stěžejní kapitola pojednává, zda je možné squatting považovat za sociální problém a tím pádem oblast pozornosti sociální práce. První část je zaměřena na definování a vymezení sociální práce. Druhá část poukazuje na squatting z pohledu bezdomovectví a charakterizuje rizika a jejich specifika. Zaměřuje se i na stigmatizaci a předsudky, které získáváme vůči této subkulturě. Poslední část nastiňuje obecné přístupy a metody sociální práce.

Po prostudování problematiky týkající se squatterů, jak už jsem zmiňovala v průběhu, musím říct, že odborné literatury na toto téma v kontextu sociální práce je málo. V časopise Sociální práce/ Sociální práca se tímto problémem dosud nezabývá.

Ze zmíněných poznatků uvedených ve své práci je odůvodněné se domnívat, že squatting lze považovat za sociální problém a tím pádem oblast pozornosti sociální práce. Sociální pomoc nepotřebuje subkultura squatterů jako celek, nýbrž vlastní

jedinci, kteří se potýkají s problémy typickými pro činnost sociálního pracovníka. Avšak k těmto problémům je nutno přistupovat s přihlédnutím k životu v subkultuře samé, která svou soudržností může k řešení určitého problému pomoci.

Jedním z možných řešení je celková změna v sociální a bytové politice podporující výstavbu cenově dostupného bydlení a však druhý možný způsob je podpora squattingu v rámci určitých pravidel a dohod. Potřeba poskytnout prostor pro alternativní kulturní aktivity, které jsou čím dál častěji vyhledávány dospívající generací, je jistou nezbytností.

Moje práce v rámci tak rozšířeném tématu nemohla obsáhnout celkovou problematiku, přesto doufám, že naskytla teoretický rámeček a nahlédnutí do tohoto fenoménu, který si jistě zaslouží hlubší prostudování.

Seznam literatury

Bártová, Š., Lažanská, M., Matulová, J., Soper, J. (2010). Squatting a pražská municipalita [online]. Dostupné 23. 8. 2011 z <http://squatexts.wikidot.com/squatting-a-prazska-municipalita>

Bastl, M. (2001). *Radikální levice v České republice – Devadesátá léta dvacátého století*. Brno: Masarykova univerzita.

Bednářová, Z., Pelech, L. (2003). *Slabikář sociální práce na ulici*. Brno: Doplněk.

Bednářová, Z. (2008). Streetwork. In Matoušek, O. a kol. (Eds.), *Metody a řízení sociální práce*. (s.169-178). Praha: Portál.

Budka, A. (2009). Kapesní průvodce levného bydlení. *Nový prostor*, č. 338, s. 8-9.

Buryánek, J. (2005). *Interkulturní vzdělávání II.: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s.

Danics, Š., Kamín, T. (2008). *Extremismus, rasismus, antisemitismus*. Praha: Policejní akademie České republiky

Davidová, I., Gojová, A., Gojová, V., Melšová, T., Tkadlečková, T., Antoni, P., Giampaoli, K., Kvasnička, R., Pěnkava, P., Polák, A., Sejbal, J. (2010). *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Fakulta sociálních studií.

Dizdarevič, S. Muhič., Růžičková, L. (2010). *Boj proti sociálnímu vyloučení mladé bezdomovecké populace*. [on-line]. Dostupné 12. 9. 2011 http://www.fhs.cuni.cz/kos/index.php?option=com_content&view=article&id=90&Itemid=115

Dufková, I., Uhl, P., Zlámal, J. (2001) *Policie a sociální radikalismus (extremismus)*, Praha: Český helsinský výbor

Girtler, R. (2001). *Okrajové sociální kultury*. Brno: Masarykova univerzita

Goffman, E. (2003). *Stigma*. Praha: Slon

Gojová, A., Sobková, H., Nedělníková, D., Mastná, L., Zajdánková, S., Hradecký, I., Malinová, H., Zimmermannová, M., Černá, D. (2008). Terenní sociální práce s vybranými cílovými skupinami z hlediska vybraných metod a přístupů sociální práce ,In, Nedělníková, D. a kol. *Profesní dovednosti sociálních pracovníků*, (s.25-55). Ostrava: Zdravotně sociální fakulta - katedra sociální práce

Hanuš, J. (2009). Historie squatting v Česku. Blog Jana Hanuse, dostupne 21.7.2011 z <http://2h.bloguje.cz/798857-historie-squatting-v-cesku-update-2009.php>

Hartl, P., Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál

Herzog, A. (2007). Obsah terenní sociální práce s dětmi a mládeží, In Klíma, P. a kol. *Kontaktní práce: analogie textů*, (s. 315-319). Praha: Česká asociace streetwork

Hradecký, I. (2006). Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor - Profily bezdomovství v České republice. Praha: Naděje

Hradečtí, V a I. (1996). *Bezdomovství – extrémní vyloučen*. Praha: Naděje

Charvát, J. (2007). *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál.

Chmelík, J. (2001). *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde Praha,a.s.

Info usurpa (2009a). Projekt DVP. *Info usurpa: Zpravodaj squatterské a anarchoautonomní scény*, číslo 7, březen.

Info usurpa (2009b). Projekt DVP. *Info usurpa: Zpravodaj squatterské a anarchoautonomní scény*, číslo 8, březen.

Info usurpa (2009c). Projekt DVP. *Info usurpa: Zpravodaj squatterské a anarchoautonomní scény*, číslo 12, prosinec.

Janebová, R. (2007). Sociální práce, In Klíma, P. a kol. *Kontaktní práce: analogie textů*, (s. 75-83). Praha: Česká asociace streetwork

Jedlička, R. a kol. (2004). Děti a mládež v obtížných situacích. Praha: Themis

Klener, P. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum-Vydavatelství Univerzity Karlovy

Klíma, P., Jedlička, R. (2007). Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu, In Klíma, P. a kol. *Kontaktní práce: analogie textů*, (s. 315-319). Praha: Česká asociace streetwork

Krejčířová, O., Skopalová, J. (2007). *Deviace a sociální patologie - vybrané jevy*. Olomouc: Univerzita Palackého

Lux, M., Mikeszová, M., Sunega, P. (2010). *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav

Marádová, E., Žižka, M. (2008). Problém stigmatizace piercingové subkultury jako subkultury drogové jeho odraz ve výchově adolescentů [online]. Dostupné 12.8.2011 z http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2008/23/23/texty/cze/maradova_zizka_cz.pdf

Mareš, M. (2003). *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. Brno: Barrister a Principal Centrum strategických studií

Marešová, A. (1999). Kriminologické aspekty extremismu, In Marešová A., Kotulan, P., Martinková, M., Mikule, V., Novák, K., Osmančík, O., Rozum, J. (Eds.),

Kriminologické a právní aspekty extremismu, (s. 59-89). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Marešová, A., Novák, K., (1999). Stručná charakteristika extremistické scény v ČR, In Marešová A., Kotulan, P., Martinková, M., Mikule, V., Novák, K., Osmančík, O., Rozum, J. (Eds.), *Kriminologické a právní aspekty extremismu*, (s.16-28). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Matoušek, O., Kroftová, A. (2003). *Mládež a delikvence*. Praha: Portál

Matoušek, O. a kol. (2008). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál

Matoušek, O. (2008). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.

MVČR (2008): Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2001 [online]. Dostupné 12.8.2011 z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/2001/trendy.html#3_3_1

MVČR (Nedatováno). Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení [on-line]. Dostupné 12. 9. 2011 www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=45247...0

Navrátil, P. (1998). Sociální práce jako sociální konstrukce. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity

Navrátil, P. (2001). *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Zeman

Nečasová, M. (2004). Mezinárodní etický kodex sociální práce – principy, *Sociální práce/Sociálna práca*, č.4, s.31–34

Nedělníková, D., Poláčková, L., Dosoudilová, K., Gójová, A., Bradová, J., Pavlisková, K., Černá, D. (2007). *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.

- Nedělníková, D., Gójová, A. (2008). Základní činnosti terénního sociálního pracovníka ,In, Nedělníková, D. a kol. *Profesní dovednosti sociálních pracovníků*, (s.25-55). Ostrava: Zdravotně sociální fakulta - katedra sociální práce
- Obsad' a žij: *Squatterské iniciativy na území bývalého Československa v letech 1990–2003* (2005). Obzor. [online]. Dostupné 21.6.2011 z obzor.euweb.cz/Obsad-a-zij.pdf
- Plecky, Z. (2010). V cizím pokoji [online]. Dostupné 23. 8. 2011 z <http://www.tamto.cz/trendy-smyslne-i-nesmyslne/v-cizim-pokoji/>
- Plháková, A., (2005) Učebnice obecné psychologie. Praha : Academia
- Pokorná, J., Zlámal, J. (2003). *Vybrané sociálně patologické jevy-sborník textů II.*, Praha
- Pokorný, V., Telcová, J., Tomko, A. (2003). *Prevence sociálně patologických jevů – Manuál praxe*. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky
- Projektový tým projektu EQUAL 0076 (nedatováno) komunita, komunitní práce a sociální služby. [online]. Dostupne 20.8.2011 z http://www.komunitniplanovani.com/dokumenty/skripta1_18.pdf
- Pruijt, H. (2004). Squatting in Evropa Europe. [on-line]. Dostupné 20. 9. 20011 <http://translate.google.cz/translate?hl=cs&sl=en&tl=cs&u=http%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2Fwiki%2FSquatting>
- Public Domain Freegan. (2008). Co znamená freegan [online]. Dostupné 23. 9. 2011 z <http://freegan.info/what-is-a-freegan/translations/czech/>
- Růžička, V. (2007). *Squaty a jejich revoluční tendence*. Praha: Triton.
- Řezníček, I. (1994). *Metody sociální práce – studijní texty*, Praha: Sociologické nakladatelství

Sak, P. (2000). *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč.

Sborník textu o squattingu (2005). Praha: Bezmocnost.co. Dostupne 20.8.2011 z <http://praha.squat.net/stahuj/sokolburt.pdf>

Scotini, M., (nedatováno). Autonomie [online]. Dostupné 23. 9. 2011 z <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/a/autonomie/autonomie-3.html>

Sekot, A. (2010). *Úvod do sociální patologie*. Brno : Masarykova univerzita

Scheinost, M. a kol. (2010). *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Slačálek, O. (2005) Potřeba i protest. [on-line]. Dostupné 20. 9. 20011 <http://www.advojka.cz/archiv/2005/1/potreba-i-protest>

Smolík, J. (2010). *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada.

Stöckelová, T. (2009). Čeho je třeba? Spotřebovávat více, jinde a méně. *Nový prostor*. č. 338, s.7-11

Sýkora, L. (2000). Globalizace a její společenské a geografické důsledky. In: Jehlička, Petr, Tomeš, Jiří, Daněk, Petr (Eds.) *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie*, (s.57-79). Praha: PřF UK

Sýkorová, D., Chytil, O. (2003). *Senioři ve společnosti: strategie zachování osobní autonomie*. Ostrava: Albert

Syrový, P. (2007). Subkultura jako specifická cílová skupina, In Klíma, P. a kol. *Kontaktní práce: analogie textů*, (s. 103-107). Praha: Česká asociace streetwork

Štěchová, M., Luptáková, M., Kopoldová, B. (2008). *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Text info letáčku. Praha.squat.net : Teoretické texty [online]. Dostupné 12.8.2011 z: <http://praha.squat.net/>

Toušek, L. (2007). *Sociální vyloučení a prostorová segregace*. Centrum aplikované antropologie a terénního výzkumu

Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J., a kol. (2008). *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň : Aleš Čeněk

Úlehla, I. (1999). *Umění pomáhat – učebnice metod sociální práce*. Praha: Slon

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky,. V platném znění 25. 9. 2011

Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál

Visinger, R. (2008). *Úvahy o squatterství z pohledu práva evropských zemí*. Právní rozhledy. [online]. Dostupné 13. 8. 2011 z <http://squatexts.wikidot.com/visinger-uvahy-o-squaterstvi>

Vláda ČR. Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002 [on-line]. Dostupné 12.9.2011 z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/2002/extrem02.pdf>

You are here. (2010). *Co to je Food Not Bombs* [online]. Dostupné 23. 9. 2011 z <http://www.food-not-bombs.cz/co-je-food-not-bombs>

Zákon č.200/1990 Sb., Zákon o přestupcích. V platném znění 12. 9. 20011

Zákon č.108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách. v platném znění ke dni 2.8.2011

Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník. V platném znění 25.8. 2011

Znebejánek, F. (1997). *Sociální hnutí*. Praha: Slon.